

VILNIAUS VYSKUPIJOS KATEDROS KAPITULOS GARBĖS KANAUNINKAI XIX A.: RAIDOS BRUOŽAI, PERSONALINĖ SUDĖTIS

ALDONA PRAŠMANTAITĖ

Vilniaus vyskupijos katedros kapitula – dvasininkijos elitą telkusi institucija, turėjusi kasdienės liturginės tarnystės katedroje ir pagalbos vyskupijos ganytojui pareigas – įkurta kartu su vyskupija 1388 m.¹ Tai buvo kolegiali visateisių narių² struktūra, jungusi dvi funkcines grupes – prelatus ir kanauninkus. Nuo dviejų prelatūrų ir dešimties kanonijų, įsteigtų pirmaisiais metais, narių skaičius tolydžio didintas. XVIII a. antroje pusėje Vilniaus katedros kapitulą sudarė 18 narių – 6 prelatai ir 12 kanauninkų. Dažnas jų išlaikė popiežiaus patvirtintą koadjutorių, turėjusių pareigą atstovauti savo patroną katedros kapituloje ir teisę jam dėl vienokių ar kitokių priežasčių atsisakius tarnystės ar mirus, užimti jo vietą ir taip tapti visateisiu nariu. Tad laikotarpiu iki padalijimų koadjutoriai su paveldėjimo teise buvo vienas iš pagrindinių katedros kapitulos papildymo naujais nariais šaltinių.

¹ Remdamasis popiežiaus Urbono VI 1388 m. kovo 12 d. bule, kuria buvo įsteigta Vilniaus vyskupija, Poznanės vyskupas Dobrogostas 1388 m. antroje pusėje Lenkijos karaliui ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Jogailai pritarus, įkūrė katedros kapitulą, sudarytą iš fundacijomis aprūpintų dviejų prelatūrų ir dešimties kanonijų; žr. Jerzy Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w Średniowieczu: Ustrój i uposażenie*, Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1972, p. 24–25.

² Terminas „visateisiai nariai“ teikia galimybę visų pirma teisiniu lygmeniu įvardyti kapitulos nario statusą. Signalizuoja kartu ir apie katedros kapitulai priklausiusius, tačiau teisių, visų pirma balso, neturėjusius dvasininkus. Todėl jį ir apsispręsta vartoti kaip tikslesnį ir informatyvesnį, nei terminas „gremialinis“ (nuo lot. *gremium* reiškė „bendruomenė, vienijama bendro užsiėmimo ar atliekamų funkcijų“). Nei vienas, nei kitas terminas tekstuose lietuvių kalba iki šiol nėra plačiau paplitęs. Antai Vilkaviškio vyskupijos katedros kapitulos visateisiai nariai oficialiai vadinami gremialiniais kanauninkais. Rašoma, kad 1994 m. atkurta Vilkaviškio vyskupijos katedros kapitulą 2018 m. sudarė 8 gremialiniai ir 9 garbės nariai; žr. <http://vilkaviskiovyskupija.lt/institucijos-ir-organizacijos/kurija/katedros-kapitula>, (2018-12-01). Lenkų istoriografijoje visateisiams katedros kapitulos nariams įvardyti vartojamas terminas *rzeczywisty* arba *gremialny*.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais, šalia visateisių katedros kapitulos narių retkarčiais rasdavosi dvasininkų, kurie šaltiniuose ir temos literatūroje apibrėžiami *supernumerarii* terminu. Taip vadinti dvasininkai, dėl vienokių ar kitokių priežasčių priskirti katedros kapitulos bendruomenei virš nustatyto jos narių skaičiaus, t. y. visoms vietoms tuo metu esant užimtoms. Katedros kapitulos posėdžiuose balso teisės priimant sprendimus tokie dvasininkai neturėjo. Atsilaisvinus visateisio katedros kapitulos nario vietai, į ją drauge su paveldėjimo teise turinčiu koadjutoriumi (jeigu tokį miręs ar dėl kitokių priežasčių narystės katedros kapituloje atsisakęs dvasininkas turėjo) paprastai pretendavo ir *supernumerarii* statusą tuo metu kapituloje turintis. Vilniaus vyskupijos pavaldumo Gniezno metropolijai laikotarpiu *supernumerarii* titulą turėjusių dvasininkų, kurių absoliuti dauguma vėliau tapo visateisiais nariais, sąrašas nėra sudarytas. Tačiau turint omenyje, kad *supernumerarii* atvejai buvo pavieniai, tad išimtiniais priskirtini, tas sąrašas neturėtų būti ilgas.

Pastaraisiais metais pradėjus gilintis į XIX a. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos raidą ir analizuoti kapitulos struktūrą paaiškėjo, kad šiuo laikotarpiu vyskupijų katedrų kapituloje šalia visateisių jos narių, prelatų ir kanauninkų, pareigybių randasi naujos, tik šiam laikotarpiui būdingos tarnystės. Tiesa, katedros kapitulos narių *supernumerarii* tradicija tęsta, tačiau turimi duomenys perša prielaidą, kad XIX a. jais dvasininkai tapdavo itin retai, paprastai tik tada, kai tuo buvo suinteresuota pasaulietinė valdžia. Rusijos imperijos valdžiai uždraudus tiesioginius vyskupijų hierarchų ryšius su Apaštala Sostu, visateisiai katedros kapitulos nariai neteko galimybės turėti koadjatorių su paveldėjimo teise. Ieškant išeities, XIX a. pirmo dešimtmečio pabaigoje buvo įsteigta laikinųjų koadjatorių institucija, savotiškas koadjatorių su paveldėjimo teise institucijos pakaitalas, ganėtinai sėkmingai funkcionavęs iki trečio dešimtmečio pabaigos³. Vilniaus katedros kapitulą XIX a. viduryje sudarė tik visateisiai jos nariai. Tuo metu ir radosi nauja tarnystė – garbės kanauninkai. Ta aplinkybė, kad šį titulą turėjusių dvasininkų būta ir po kelių dešimtmečių, rodo, jog garbės kanauninkai nebuvo momentinis, po metų kitų nunykęs reiškinys. Taigi gali būti analizuojamas kaip vienas iš XIX a. Vilniaus katedros kapitulos struktūros elementų.

³ Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos laikinieji koadjatoriai XIX a.: genezė, raidos bruožai, personalijos“, in: *Bažnyčios istorijos studijos*, Vilnius, 2016, t. 8, p. 113–143.

Šiame straipsnyje keliamas tikslas ištirti, kokį poveikį garbės kanauninkų įkūrimas turėjo Vilniaus katedros kapitulos struktūros raidai XIX a. laikotarpiu. Siekiama išnagrinėti garbės kanauninkų pareigybės atsiradimo aplinkybes, teisinį statusą, aptarti Rusijos imperijos valdžios mėginimus panaudoti šią katedros kapitulos dvasininkų grupę kaip įrankį imperinės politikos Katalikų Bažnyčios atžvilgiu vykdymui. Vienas iš svarbesnių šiuo tyrimu formuluojamų uždavinių – preliminaraus garbės kanauninkų sąrašo sudarymas remiantis temos istoriografija bei pirminiais šaltiniais.

Tyrimo chronologinės ribos – nuo 1798 iki 1914 m. imtinai. Pradžios data – tai Rusijos imperijos valdžios inicijuotų Vilniaus vyskupijos pavaldumo, jos teritorijos pokyčių atskaitos taškas. Katedros kapitulos raidoje 1798 m. yra šios hierarchinę dvasininkiją telkusios korporacijos formavimo tvarkos radikalių pokyčių, suponuojamų visų pirma politinių XVIII a. pabaigos pervartų, chronologinis atskaitos taškas. Baigiamoji tyrimo data – Pirmojo pasaulinio karo pradžia. Vyskupijos istorijos laikotarpis Pirmojo pasaulinio karo metais nėra išsamiau tirtas. Šiuo metu turimi šaltiniai yra perdėm fragmentiški, kad jais remiantis būtų galima aiškintis, kaip ir kiek karo įvykiai paveikė/nepaveikė katedros kapitulos funkcionavimą.

Rusijos imperijoje analizei pasirinktu laikotarpiu laikas skaičiuotas pagal Julijaus kalendorių, kuris nuo Abiejų Tautų Respublikos žemėse naudoto Grigaliaus kalendoriaus atsiliko keliolika dienų (XVIII a. – 11, XIX a. – 12, XX a. – 13 dienų). Imperinis laiko skaičiavimas buvusios LDK žemėse įvestas 1799 m. pabaigoje. 1799 m. rudenį prasidėjusios Vilniaus katedros kapitulos generalinės rudens sesijos gruodžio 21 d. posėdžio protokolas buvo paskutinis pagal Grigaliaus kalendorių. Motyvuojant, kad artėja švenčių laikas, tąkart buvo nuspręsta daryti posėdžių pertrauką iki kitų metų vasario 1 d.⁴ 1799 m. gruodžio 30 d. katedros kapitulos nariai rinkosi į neeilinį posėdį pagal vadinamąjį *senąjį stilių*, t. y. Julijaus kalendorių⁵. Pagal šį kalendorių datuoti katedros kapitulos posėdžių protokoliai iki Pirmojo pasaulinio karo. Tiesa, 1812 m. į Vilnių įžygiavus Napoleonui, Vilniaus katedros kapitula suskubo grįžti prie grigališkojo laiko skaičiavimo. Tačiau tai tetruko pusmetį – nuo 1812 m. liepos 29 d. iki tų pačių metų gruodžio 23 d., kai vėl pradėta gyventi Julijaus kalendoriaus ritmu. Tad ne tik pasaulietinės

⁴ Katedros kapitulos posėdžio protokolas, 1799-12-21, in: *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka* (toliau – LMAVB), f. 43, b. 245, l. 411.

⁵ Katedros kapitulos neeilinio posėdžio protokolas, 1799-12-30, in: LMAVB, f. 43, b. 245, l. 412.

valdžios dokumentai, bet ir imperijos teritorijoje buvusių bažnytinių institucijų raštai buvo datuojami pagal Julijaus kalendorių. Tuo tarpu Vakarų Europa ir toliau laiką skaičiavo pagal Grigaliaus kalendorių. Straipsnyje paliekamos šaltinių datos.

Temos istoriografija ir šaltiniai. XIX a. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos garbės kanauninkai, kaip su katedros kapitula susijusių aukštųjų dvasininkų grupė, nėra tirta, tačiau temos literatūroje garbės kanauninko tarnystė minima. Tai visų pirma pasakytina apie tekstus, kuriuose vyskupijos istorijos kontekste tarp kitų temų glausčiau ar išsamiau aptariama ir katedros kapitulos raida⁶. Rašydama apie visateisius Vilniaus katedros kapitulos kanauninkus XIX a., analizuodama katedros kapitulos narių pareigybes, paliečiau ir garbės kanauninkų temą, apsiribodama glaustu šios dvasininkų grupės įsteigimo aptarimu⁷. Pastebėtina, kad iki šiol vyravo teiginiai (šio straipsnio autorės ligtoliniai tekstai – ne išimtis), kad apskritai neįmanu išsiaiškinti, kiek garbės kanauninkų XIX a. Vilniaus katedros kapituloje būta. Vilniaus katedros kapitulos garbės kanauninkai nei kaip tarnystė, nei kaip sąlyginė aukštosios dvasininkijos grupė, iki šiol išsamiau tirta nebuvo.

Didžiausią tyrimui reikalingų šaltinių dalį sudaro įvairių rūšių dokumentai, atsiradę kaip vyskupiją valdžiusių vyskupijos ganytojų, katedros kapitulos ir imperijos valdžios įsteigtų aukščiausių institucijų, kurioms buvo pavestas Katalikų Bažnyčios valdymas ir kontrolė, veiklos padarinys. Absoliuti dauguma iki mūsų dienų išlikusios bažnytinės proveniencijos dokumentų nūnai yra saugoma Lietuvos ir Rusijos valstybinėse saugyklose. Temai svarbios informacijos yra Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos (toliau – LMAVB) rankraščių skyriuje saugomuose dokumentuose. Vertingi katedros kapitulos narių nominacijos problematikai yra LMAVB saugomi iki mūsų dienų išlikę katedros kapitulos posėdžių proto-

⁶ Vilniaus vyskupijos istoriografija, aktuali katedros kapitulos raidos XIX a. tyrimams, taip pat ir šiame straipsnyje nagrinėjamai temai, yra aptarta pastaraisiais metais publikuotuose tyrimo autorės straipsniuose; žr., pvz., Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos laikinieji koadjutoriai XIX a.“, p. 113–143; Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos visateisiai kanauninkai XIX a. (komplektavimas, personalinė sudėtis, bažnytinės karjeros bruožai)“, in: *Lietuvos istorijos metraštis, 2017-1*, Vilnius, 2018, p. 49–75.

⁷ Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos visateisiai kanauninkai XIX a.“, p. 59.

kolų originalai ir jų juodraštinės versijos. Jų santraukas iki 1905 m. liepos 16 d. pagal pasirinktus kriterijus yra paskelbęs Janas Kurczewski⁸. Pastarosios publikacijos, kuria iki šiol tyrėjai naudojosi ir tebesinaudoja, vertė neabejotina, tačiau akivaizdu, kad anotacijos negali pranokti dokumento originalo. Tad šiame tyrime nors ir remtasi Kurczewskio veikalu, bet prioritetas teiktas katedros posėdžių protokolų originalams. Svarbūs pasirinktam temai analizės aspektui yra dvasininkų tarnybos lapai. Didžiausios jų kolekcijos saugomos Lietuvos valstybės istorijos archyve (toliau – LVIA) Vilniaus Romos katalikų metropolijos kurijos, nuo 1798 m. funkcionavusios kaip vyskupo kanceliarija, f. 694 ir Rusijos valstybės istorijos archyve (toliau – RVIA) esančiame Romos katalikų dvasinės kolegijos f. 822. Sudarant preliminarų katedros kapitulos garbės kanauninkų sąrašą, pravartūs buvo Vilniaus vyskupijos kasmetiniai liturginiai kalendoriai, kuriuose kaip ir kitų vyskupijų liturginiuose kalendoriuose – *rubricella, directorium, ordo* – be kanonų teise reglamentuotų praktinių nurodymų-rubrikų dėl liturginių valandų, mišių ir kitų pamaldų tvarkos, nagrinėjamu laikotarpiu spausdinti žinynai su informacija apie vyskupijos dvasininkiją, tarp jų ir katedros kapitula⁹. Garbės kanauninkai liturginiuose kalendoriuose spausdintuose kapitulos narių sąrašuose neregistruoja. Tačiau atidesnis žvilgsnis į kalendoriaus pabaigoje pateikiamus vyskupijos diecezinių dvasininkų sąrašus (Vilniaus vyskupijos atveju kunigų sąrašai pradėti spausdinti XIX a. viduryje) leido pastebėti, kad šalia dvasininkų pavardžių, tais metais buvusių garbės kanauninkais, ši pareigybė nurodoma. Palyginus šią informaciją su šaltiniuose pateiktais duomenimis aiškėja, kad kalendoriuose pateikti duomenys dėl vieno ar kito dvasininko garbės kanauninko pareigų iš esmės sutampa. Tačiau būtina turėti omenyje, kad vyskupijos liturginiai kalendoriai kitiems metams būdavo parengiami einamųjų metų antroje pusėje ir neatspindi katedros kapitulos personalijų pakitimų, jeigu pastarieji prasiždėdavo ir baigdavosi tais metais, kuriems kalendorius būdavo skirtas. Garbės kanauninkų pareigybė – ne išimtis. Tad sudarant garbės kanauninkų sąrašą, duomenys tikslinti remiantis pirminiais bažnytinės proveniencijos

⁸ [Jan Kurczewski], *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, opracował X. Jan Kurczewski, cz. 3: *Strzeszczenie aktów kapituły wileńskiej*, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego, 1916, p. 406–534.

⁹ Vilniaus vyskupijos liturginiai kalendoriai-žinynai XIX a. spausdinti vienu pavadinimu *Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Vilnensi*; Vilniaus vyskupijos kalendorių kaip istorinio šaltinio analizę žr. Tadeusz Krahel, *Schematyzmy diecezji wileńskiej jako źródło historyczne*, Lublin: s.n., 1979.

šaltiniais. Tokiu atveju, jei jie nesutapdavo su liturginiuose kalendoriuose išspausdinta informacija, pirmenybė teikta pirminiuose šaltiniuose fiksuotiems duomenims.

Reikšmingas šaltinis aiškinantis Rusijos imperijos nuostatas dėl vyskupų ir kapitulos narių skyrimo yra imperijos dokumentų sąvade – *Полное собрание законов Российской империи* (toliau – PSZ) – publikuoti imperijos teisiniai aktai¹⁰. Chronologine tvarka publikuotų įstatymų rinkinio tomuose buvo skelbiami ir imperatoriaus įsakai, reglamentuojantys Katalikų Bažnyčios veiklą imperijos teritorijoje. Kai kurie jų liečia konkrečius Vilniaus vyskupijos veiklos aspektus. Parankus šaltinis nagrinėjamai problemai yra ir pagal temas susistemintas teisinių aktų sąvadas (*Свод законов Российской империи*), rengtas galiojančių PSZ publikuotų įstatymų pagrindu ir turėjęs oficialaus teisės šaltinio statusą, jis atliko laikotarpio teisinių aktų žinyno funkcijas¹¹.

Tarnystės genezė. Garbės kanauninkų tarnystės atsiradimą XIX a. Vilniaus katedros kapituloje savaip išprovokavo Rusijos imperijos valdžios veiksmai Katalikų Bažnyčios atžvilgiu. 1841 m. gruodžio 25 d. imperatoriaus įsaku sekuliarizavus hierarchinės dvasininkijos valdas, katedrų kapitulų prelatai ir kanauninkai tapo išdo išlaikomais imperatoriaus valdiniais¹². Buvusios LDK katalikų vyskupijas suskirsčius į klases, Vilniaus vyskupija buvo priskirta antrajai klasei¹³. Vykdydama imperatoriaus paliepimą Romos katalikų dvasinė kolegija parengė ir 1842 m. liepos 30 d. įsaku įvardijo hierarchinės dvasininkijos etatus su šalia pareigybės nurodytais metiniais atlyginimais, mokamais iš imperijos išdo¹⁴. Vilniaus vyskupijos, kaip priskirtos antrajai klasei, prelatui prepozitui buvo nustatytas 300 sidabro rb

¹⁰ Prieiga prie PSZ rinkinių internete: http://www.nlr.ru/e-res/law_r/search.php.

¹¹ Pirmąjį 1832 m. ir po jo sekusius 1842 ir 1857 m. leidimus sudarė 15 tomų. Po 1857 m. buvo leidžiami atskiri rinkinio tomai. 1885 m. rinkinys papildytas dar vienu, t. 16 *Судебные уставы*; žr. www.pravo.gov.ru/proxy/ips/?empire&nochache.

¹² Įsakas Nr. 15153, 1841-12-25, in: PSZ, rink. 2, t. 16, d. 2, in: www.nlr.ru/e-res/law/r/search.php.

¹³ Įsakas Nr. 15188, 1842-01-01 (05), in: PSZ, rink. 2, t. 17, d. 1, in: www.nlr.ru/e-res/law/r/search.php.

¹⁴ Romos katalikų dvasinės kolegijos 1842 m. liepos 30 d. įsako kopija; žr. Katedros kapitulos posėdžio protokolas, 1842-08-11, in: *LMAVB*, f. 43, b. 267, l. 60v–65. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius minėtą Kolegijos įsaką buvo perrašęs į savo užrašų, skirtų Bažnyčios istorijai, sąsiuvinius; paskelbta: Motiejus Valančius, *Namų užrašai*, sudarė Aldona Prašmantaitė, Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 146–153.

atlygis per metus, kitiems penkiems prelatams – dekanui, archidekanui, kustodui, kantoriui, scholastui – po 250 rb. Kanauninkui, einančiam nuodėmklausio pareigas, – 180 sidabro rb atlygis. Tiek pat mokėta kanauninkui pakustodžiui. Tuo tarpu pagal eilę trečiasis, senjoru tituluojamas kanauninkas turėjo tenkintis 150 sidabro rb metiniu atlyginimu¹⁵. Liudo Truskos skaičiavimais, ketvirtame dešimtmetyje vidutinės gryniosios Vilniaus katedros kapitulos nario asmeninės metinės pajamos siekusios 2,7 tūkst. rb¹⁶. Aki vaizdu, kad penkto dešimtmečio pradžioje imperijos valdžios įvykdyta bažnytinių valdų sekularizacija ir įvesta etatinė apmokėjimo sistema Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos narių finansinės padėties nepagerino.

Valdų sekuliarizavimą ir dvasininkijos materialinio aprūpinimo reformą sekė vyskupijų katedrų kapitulų struktūros pertvarka. Imperijos valdžios sprendimu, Mogiliavo arkivyskupui pavaldžių vyskupijų katedros kapitulos, iki tol funkcionavusios kaip vientisa struktūra, jungianti ir prelatatus, ir kanauninkus, buvo suskaidytos: iš prelatų sudarytos didžiosios kapitulos, o iš kanauninkų – mažosios. Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad Vilniaus katedros kapitulos atveju suskirstymas į didžiąją ir mažąją kapitulą įtakos neturėjo. Kaip ir anksčiau, visateisiai kapitulos nariai – ir prelatai, ir kanauninkai – rinkosi į bendrus posėdžius. Tačiau pasaulietinė valdžia struktūrine pertvarka neapsiribojo. Vienas iš svarbesnių imperijos valdžios XIX a. pradėtos Katalikų Bažnyčios institucijų pertvarkos elementų buvo visų Mogiliavo arkivyskupui pavaldžių vyskupijų katedrų kapitulų narių skaičių suvienodinimas. Imperijos valdžios sprendimu buvo nustatyta, kad katedros kapitulą turi sudaryti 9 nariai: 6 prelatai (prepozitas, dekanas, archidekanas, kustodas, kantorius ir scholastas) ir 3 kanauninkai¹⁷. Vilniaus katedros kapitulos, kurioje drauge su 6 prelatais iki tol rezidavo 12 kanauninkų, atveju tai reiškė drastišką visateisių jos narių korpuso sumažėjimą.

Imperijos valdžios vykdomos katedrų kapitulos struktūros pertvarkos padariniai atsispindėjo ir įvardijant pareigybes. Pareigybių eiliškumas taip pat buvo pertvarkytas. Imperijos valdžios sprendimu pagal eilę pirmajam kanauninkui buvo suteiktos nuodėmklausio, antrajam – pakustodžio,

¹⁵ Katedros kapitulos posėdžio protokolas, 1842-08-11, l. 60–65.

¹⁶ Liudas Truska, *Bažnytinė žemėvalda Lietuvoje feodalizmo epochoje (XVIII a. 2-oje – XIX a. 1-oje pusėje)*, Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo Leidybinė redakcinė taryba, 1988, p. 48.

¹⁷ Bolesław Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1772–1918)*, Kraków: Polskie Towarzystwo teologiczne, 1980, p. 306.

trečiajam – senjoro pareigos. Tad iki pertvarkos katedros kapitulos kanauninkas senjoras, buvęs kanauninkų grupės hierarchinės piramidės viršūnėje, atsidūrė jos apačioje. Tradicija, kai atsiradus vakansijai pagal sąrašą žemiau esantieji automatiškai „pakildavo“ į aukštesnę vietą, buvo išlaikyta.

Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos atvejo analizė perša prielaidą, kad imperijos valdžia 1842 m. įsaku reglamentuotą pertvarką siekė įgyvendinti palaipsniui ir kaip galima mažiau skausmingai visateisių katedros kanauninkų, likusių „už etato“, atžvilgiu. Antai 1843 m. antroje pusėje atsilaisvinus trims prelatūroms (prelatas Juozapas Grozmani mirė, Kazimieras Dmochovskis paskirtas metropolitu, Jonas Civinskis – Vilniaus vyskupijos administratoriumi prelatūrų atsisakė) į atsilaisvintąs vietas buvo instaliuoti trys kanauninkai: Ignotas Borovskis, Antanas Fijalkovskis ir Juozapas Baukevičius¹⁸. Taip dar 1843 m. buvo sumažintas nepatenkančiųjų į iš imperijos išdo finansuoti numatytų Vilniaus katedros kapitulos visateisių narių skaičius. Įvykių seka leidžia teigti, kad kapitulos kanauninkų skaičius iki imperatoriaus įsaku nustatytojo mažintas laukiant jų natūralios gyvenimo baigties. Vilniaus katedros kapitulos atveju tai tęsėsi keletą metų. Tiesa, po pertvarkos neetatiniais tapusių kanauninkų skaičius pradėjo mažėti netrukus – 1844 m. liepos 15 d. mirus etatiniam kanauninkui Jonui Stanevičiui¹⁹, jo vietą užėmė pagal eilę pirmasis neetatinėjų kanauninkų sąrašė buvęs Vincentas Lipskis. Tų pačių metų spalio 14 d. mirus Jokūbui Gonsovskui²⁰, beliko du neetatiniai kanauninkai – Jonas Markevičius ir Dionizas Pacevičius. Pastarajam 1849 m. rugsėjo 23 d. mirus²¹, o Markevičiui užėmus atsilaisvintą prelato dekano vietą, Vilniaus katedros kapitulai kliūčių funkcionuoti pagal imperatoriaus 1842 m. įsaku įteisintą struktūrą nebeliko. Vilniaus katedros kapitulą nuo 1849 m. pabaigos sudarė 9 visateisiai nariai – 6 prelatai ir 3 kanauninkai, kuriems mokėtas metinis atlyginimas iš Rusijos imperijos išdo. Iš kokių lėšų iki 1849 m. mokėtas (jeigu mokėtas) atlyginimas neetatiniam kanauninkams, kol kas nenustatyta.

Turint omenyje dalies Vilniaus katedros kapitulos narių garbų amžių, netruko paaiškėti, kad jų skaičiaus sumažinimas kliudė ne tik deramai at-

¹⁸ Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos 1843 m. posėdžių protokolai, in: *LMAVB*, f. 43, b. 267, l. 74v.

¹⁹ *Elenchus defunctorum*, in: *Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Vilnensi AD MDCCCXLV*, Vilnae: Typis A. Marcinowski, 1844, [lapai nenumuoti].

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Elenchus defunctorum*, in: *Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Vilnensi AD MDCCCCL*, Vilnae: Typis A. Marcinowski, 1849, [lapai nenumuoti].

likti liturginės tarnystės pareigas katedroje, bet tapo kliūtimi ir pagelbėti vyskupui vyskupijos administravimo reikaluose. Juolab kad visateisiai katedros kapitulos nariai juos pavaduoti galinčių pagalbinku, kas buvo įprasta LDK laikotarpiu, jau neturėjo. Primintina, kad Rusijos imperijos valdžiai uždraudus tiesioginius vyskupijų hierarchų ryšius su Apaštalų Sostu, visateisių koadjutorių institucija savaime nunyko, XIX a. antrame dešimtmetyje įkurta laikinųjų koadjutorių institucija taip pat buvo trumpalaikė²². Siekdamas pataisyti taip nepalankiai susiklosčiusią situaciją, kai katedros kapitula praktiškai nebuvo ir dėl objektyvių priežasčių negalėjo būti deramai veikli, tuometis Vilniaus vyskupas Vaclovas Žilinskis sumanė ją papildyti dvasininkais, kurie galėtų reikalui esant pavaduoti visateisius katedros kapitulos prelatus ir kanauninkus. Remdamasis Tridento Susirinkimo nuostatais (XXII sesija, de Reformatione) Žilinskis 1849 m. įteisino garbės koadjutorių²³, kitaip – garbės kanauninkų²⁴, tarnystę. Neatmestina, kad Žilinskis naujos tarnystės įsteigimą buvo iš anksto aptaręs su katedros kapitula, tačiau tokią prielaidą patvirtinančių duomenų nėra. Atvirkščiai – pirminių šaltinių duomenimis, katedros kapitula buvo tik informuota apie tokį vyskupo sprendimą.

Katedros kapitulos 1849 m. vasario 11 d. posėdyje buvo skaitomas vasario 9 d. Žilinskio kreipimasis, kuriame vyskupas dėstė, kad jis kaip ganytojas yra įpareigotas užtikrinti tikinčiųjų išganymui būtina Dievo garbinimą, tad laiką savo pareiga rūpintis, jog visose vyskupijos bažnyčiose kasdienės pamaldos, o ypač šventinės katedroje, būtų atliekamos iškilmingai. Pasak vyskupo, liturgija yra svarbi tikinčiųjų bendruomenės religinių jausmų ugdymui, krikščioniškos meilės sklaidai. Katedros kapitulos prelatai ir kanauninkai, vyskupo manymu, yra ta hierarchinės dvasininkijos grupė, kurios dėka pamaldos vyskupijos katedroje turėtų vykti su šiai vietai privaloma iškilme ir rimtimi. Tačiau vyskupas buvo priverstas pripažinti, kad pastaraisiais metais tai užtikrinti katedros kapitulai tampa sudėtinga. Nepaisant žymiai sumažinto jos narių skaičiaus, du nariai, kaip ir anksčiau, nuolat reziduoja Sankt Peterburge. Be to, dauguma narių dėl garbaus amžiaus jau nebepajėgia deramai atlikti savo pareigų. Vyskupo žodžiais,

²² Apie laikinuosius koadjutorius Vilniaus katedros kapituloje plačiau žr. Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos laikinieji koadjutoriai XIX a.“, p. 113–143.

²³ [Jan Kurczewski], *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska*, cz. 3, p. 490–491.

²⁴ Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych*, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego, 1912, p. 124.

siekdamas padėti kapitulos prelatams ir kanauninkams vykdyti savo tarnystės pareigas, jis kaip vyskupijos ganytojas, remdamasis Tridento Susirinkimo straipsniais, skiria jiems pagalbininkais 6 dvasininkus ir įpareigoja kapitulą priimti juos į savo bendruomenę²⁵. Taip tuomečio Vilniaus vyskupijos vyskupo Žilinskio sprendimu 1849 m. pradžioje vyskupijos katedros kapituloje atsirado nauja tarnystė, hierarchinei dvasininkijai priskirtina garbės kanauninkų grupė.

Pirmaisiais Vilniaus katedros kapitulos garbės kanauninkais vyskupas paskyrė vyskupijos dvasininkus: Vilniaus Šv. Dvasios bažnyčios kleboną ir Bajorų instituto kapelioną Justiną Jakubovskį, vyskupijos kanclerį Juozapą Krukovskį, Vilniaus miesto dekaną ir Lukiškių parapijos kleboną Joną Mennue, vienuolijų vizitatorių, Vilniaus Šv. Jono bažnyčios kleboną Aleksandrą Vrublevskį, Aušros vartų parapijos kleboną Kazimierą Zaleskį ir vyskupijos seminarijos profesorių Liudviką Zdanovičių²⁶. Pastebėtina, kad visi vyskupo Žilinskio katedros kapitulos nariams pagalbininkais paskirtieji dvasininkai, sprendžiant pagal jų tarnystes (miesto dekanas, vienuolijų vizitatorius, seminarijos profesorius ir kt.) ir išsilavinimą (kiekvienas jų turėjo teologijos magistro ar daktaro laipsnius) paskyrimo į garbės kanauninkus metu, buvo kylantys bažnytinės hierarchijos laiptais. Tačiau kas lėmė, kad buvo pasirinkti būtent šie, o ne kiti dvasininkai, lieka neaišku. Lygiai taip pat neįmanu atsakyti, kodėl būtent toks jų skaičius. Rašto, kuriuo vyskupas kapitulai pranešė apie savo sprendimą, retorika perša prielaidą, kad kandidatūros su katedros kapitulos nariais iš anksto nebuvo aptartos. Kapitula vyskupo sprendimo nekvestionavo ir jau kitą dieną rinkosi į neeilinį posėdį tam, kad paskirstytų garbės kanauninkams tarnystės katedroje laiką, nurodytų jų vietas kapitulos nariams skirtuose krėsluose – stalėse²⁷.

Pagal šiuo metu turimus duomenis nėra pagrindo teigti, kad Žilinskis savo sprendimą dėl garbės kanauninkų paskyrimo būtų derinęs ir su Romos katalikų dvasine kolegija, Rusijos imperijos valdžios įkurta institucija, kurios kompetencijai buvo pavestas imperijos katalikų reikalų tvarkymas. Turint omenyje, kad visateisiai katedrų kapitulų nariai Rusijos imperijoje nuo 1817 m. galėjo būti paskirti tik su imperatoriaus žinia ir gavus jo prita-

²⁵ Katedros kapitulos posėdžio protokolas, 1849-02-11, in: *LMAVB*, f. 43, b. 268, l. 18–22; [Jan Kurczewski], *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska*, cz. 3, p. 490.

²⁶ *Ibid.*; *Ibid.*

²⁷ Katedros kapitulos posėdžio protokolas, 1849-02-12, in: *LMAVB*, f. 43, b. 268, l. 22–23.

rimą teikiamai kandidatūrai²⁸, Žilinskio sprendimas savo vardu skirti garbės kanauninkus turėjo sulaukti atitinkamų sankcijų. Tačiau taip neatsitiko. Atvirkščiai, maždaug tuo pačiu metu Mogiliavo arkivyskupijai pavaldžių vyskupijų ganytojai taip pat ėmė savo katedrų kapitulas stiprinti garbės kanauninkais. Atkreiptinas dėmesys, kad Žilinskis nuo 1833 m. atstovavęs Vilniaus vyskupiją kaip jos asesorius, 1844 m. tapo Kolegijos nariu. Šių pareigų neatsisakė ir kai 1846 m. pradėjo valdyti Vilniaus vyskupiją administratoriaus teise. Narystę, atrodo, bus kurį laiką išlaikęs ir 1848 m. išsventintas į vyskupijos ganytojus. Galimas dalykas, kad dėl garbės kanauninkų skyrimo Žilinskis buvo gavęs neoficialų Kolegijos pritarimą (apie tai, kad garbės kanauninko tarnystės įsteigimo klausimas būtų svarstytas, duomenų nerasta). Cituotame 1849 m. vasario 9 d. rašte kapitulai Žilinskis garbės kanauninkų įsteigimo teisėtumą argumentavo atitinkamais Tridento Susirinkimo straipsniais, nekomentuodamas imperijos valdžios pozicijos. Pastebėtina, kad Rusijos imperijos teritorijoje esančiose katalikų vyskupijose garbės kanauninkai buvo numatyti tik Mogiliavo arkivyskupijos katedros kapitulai²⁹. Tačiau apie tokią su Apaštalų Sostu suderintą poziciją dėl garbės kanauninkų Rusijos imperijai po ATR padalijimų atitekusiose vyskupijose taip pat neužsimenama. Mažai tikėtina, kad Žilinskis apie tai galėjo nežinoti. Labai galimas dalykas, kad sprendimą dėl naujos tarnystės įsteigimo vertino kaip realų būdą, galintį užtikrinti deramą katedros kapitulai kano-nų teise deleguotų funkcijų atlikimą.

Pareigos ir teisės. Garbės kanauninkai turėjo pareigą aukoti Šv. Mišias katedroje tais atvejais, kai visateisis katedros kapitulos narys dėl vienokių ar kitokių priežasčių pats negalėdavo dalyvauti. Ceremonijų ar liturginių apeigų metu prelatams ir kanauninkams vilkinti togas, garbės kanauninkai turėjo teisę į roketes ir mantoletes. Taip pat galėjo užimti laisvas vietas stalėse³⁰. Atlyginimo jie negaudavo, nesinaudojo ir jokiais kitomis privi-

²⁸ Plačiau žr. Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos visateisiai kanauninkai XIX a.“, p. 54–55.

²⁹ Teisė tapti Mogiliavo katedros garbės kanauninkais buvo suteikta Chersoneso, Kryčavo, Maskvos ir Sankt Peterburgo bažnyčių klebonams; žr. Nuncijaus Giovanni Adrea Archetti 1783 m. gruodžio 15/26 d. pasirašytas Mogiliavo kapitulos įsteigimo aktas, in: *Акты и грамоты о устройстве и управлении Римско-Католической Церкви в империи Российской и Царстве Польском*, [Санкт Петербург]: В типографии Второго отделения собственной Его Императорского Величества Канцеларии, 1849, p. 29–38.

³⁰ [Jan Kurczewski], *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska*, cz. 3, p. 490–491.

legijomis³¹. Taigi pagal numatytas funkcijas (išskyrus teisę į atlyginimą ir privilegijas) garbės kanauninkai XIX a. laikotarpiu gali būti vertinami kaip savitas iki valstybės padalijimų buvusios katedros prelatų ir kanauninkų koadjutorių su paveldėjimo teise tarnystės atitikmuo.

Atskiros struktūrinio padalinio katedros kapitulos viduje garbės kanauninkai nesudarė. Dabartiniame temos tyrimo etape turimais duomenimis Vilniaus katedros kapitulos kanauninko titulas buvo suteiktas 75 dvasininkams (žr. priedą). Ta aplinkybė, kad šis skaičius nežymiai viršija visateisių katedros kanauninkų skaičių per visą šimtmetį (pastarųjų buvo dviem mažiau – 73³²), teikia pagrindą manyti, kad imperijos valdžios iniciatyva 1842 m. įvykdyta katedros kapitulų pertvarka visateisių kanauninkų sumažinimo sąskaita, Vilniaus katedros kapitulai nebuvo labai skausminga. Vyskupo Žilinskio garbės kanonikatą įsteigus 1849 m., šis titulas, kaip minėta, iš karto buvo suteiktas 6 dvasininkams. Tai buvo gausiausia tuo pačiu metu garbės kanauninkų titulą gavusių dvasininkų grupė. Nei skyrimo tvarka, nei dažnumas, nebuvo reglamentuoti. Tad ir vėliau pasitaikydavo, kai tą pačią dieną Vilniaus katedros kapitulos titulas būdavo suteikiamas ne vienam dvasininkui. Antai vyskupas Adomas Stanislovas Krasinskis 1859 m., pirmaisiais savo įžengimo į Vilniaus vyskupo sostą metais, katedros kapitulos visateisių narių korpusą papildė tą pačią dieną garbės kanauninkais skirdamas 2 dvasininkus – Sikstą Jasevičių ir Jokūbą Karolevičių (žr. priedą). Į vyskupus 1890 m. balandžio pabaigoje iššventintas Antanas Audzevičius, kitų metų pavasarį garbės kanauninko titulą iš karto suteikė 5 dvasininkams: Karoliui Baikai, Jonui Hanusovičiui, Jonui Kurčevskiui, Jonui Labokui, Ambraziejui Šulcui (žr. priedą). Garbės kanauninko tarnystę įsteigęs vyskupas Žilinskis, pristatydamas katedros kapitulai pirmuosius jai nominuotus dvasininkus akcentavo, kad šį titulą vyskupai turintys suteikti uoliai Bažnyčiai tarnaujantiems, tačiau konkrečių reikalavimų nesuformulavo. Dabartiniame temos tyrimo etape turimi duomenys leidžia teigti, kad absoliučiai daugumai (73%) Vilniaus katedros XIX a. garbės kanauninkų šis titulas buvo aukščiausia jų bažnytinės karjeros pakopa (žr. priedą).

Garbės kanauninkų skyrimas kurį laiką buvo nekvestionuota vyskupijos ganytojo teisė. Pareigos kandidatūras derinti su katedros kapitula vyskupas taip pat neturėjo. Imperijos valdžia garbės kanauninkus toleravo, t. y. veikiau nekreipė dėmesio nei į pačią naujai atsiradusią tarnystę, nei

³¹ Jan Kurczewski, *op. cit.*, p. 124.

³² Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos visateisiai kanauninkai XIX a.“, p. 68–72.

į jai likti angažuojamus dvasininkus. Tokia situacija tęsėsi iki prasidedant ginkluotam 1863 m. sukilimui, tiksliau – iki Michailui Muravjovui tampant Vilniaus generalgubernatoriumi.

Garbės kanauninkai – imperinės valdžios įrankis? Vilniaus generalgubernatoriumi 1863 m. gegužės 1 d. paskirtasis Muravjovas iš Sankt Peterburgo į savo paskyrimo vietą išvyko traukiniu beveik po poros savaičių. Važiavo su aiškia sukilimo, kuriam įvardyti imperijos administracijos retorikoje vartotas „maišto“ terminas, nuslopinimo užduotimi, kurią pats suvokė kaip jam skirtą misiją. Kaip vėliau *Atsiminimuose* pats rašys, jau kelionėje tvirtai apsisprendė sukilimą malšinti jam valdyti patikėtame Šiaurės Vakarų krašte pradėti nuo Katalikų Bažnyčios ir katalikų dvasininkijos³³. Primintina, kad imperijos valdžia Katalikų Bažnyčią laikė viena iš pagrindinių ginkluotos kovos organizatorių³⁴. Šią valdžios nuostatą Muravjovas, imperatoriaus įsakymu 1863 m. pirmosiomis gegužės dienomis pakeitęs Vilniaus generalgubernatoriaus poste Vladimirą Nazimovą, ėmėsi nuosekliai įgyvendinti nuo pat pirmųjų dienų. Egzekucijas Lukiškių aikštėje naujasis generalgubernatorius pradėjo nuo katalikų dvasininkų. Mirties bausmė dviem Vilniaus vyskupijos kunigams, Stanislovui Išorai ir Raimundui Zemackiui, tuo metu drauge su kitais dalyvavimu sukilime apkaltintais dvasininkais ir pasauliečiais, kalintais Vilniaus kalėjimuose, Muravjovo nurodymu buvo įvykdyta gegužės antroje pusėje. Vėliau Muravjovas rašys, kad norėdamas pademonstruoti tvirtas imperijos valdžios pozicijas dėl „maišto“, jis vos atvykęs liepęs peržiūrėti svarbiausių nusikaltėlių teismo nuosprendžius, juos patvirtino ir įsakė įvykdyti egzekucijas vidury dienos, kad jas galėtų pamatyti kuo daugiau žmonių³⁵. Abu kunigai, pirmosios Muravjovo teroro aukos Vilniuje, buvo sušaudyti dėl to, kad prasidėjus ginkluotai kovai per pamaldas bažnyčiose, kuriose tuo metu tarnavo, paskelbė į sukilimą kviečiantį sukilėlių valdžios parengtą aplinkraštį, vadinamąjį sukilimo manifestą³⁶.

³³ *Pamiętniki hr. Michała Mikołajewicza Murawiewa („Wieszatela“) (1863–1865) pisane w roku 1866, tłomaczone z oryginału rosyjskiego przez J. Cz.*, Kraków: Spółka Wydawnicza Polska, 1896, p. 33–34.

³⁴ Apie 1863 m. sukilimą ir katalikų Bažnyčią Lietuvoje žr. Aldona Prašmantaitė, *1863 metų sukilimas ir Katalikų Bažnyčia Lietuvoje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2014.

³⁵ *Pamiętniki hr. Michała Mikołajewicza Murawiewa („Wieszatela“)*, p. 42.

³⁶ Apie kunigui Išorai pareikštus kaltinimus, tardymo procesą ir nuosprendį išsamiau žr. Aldona Prašmantaitė, „Kunigas Stanislovas Išora 1863 m. sukilime: istoriografinio vaizdinio korekcijos“, in: *Soter*, Kaunas, 2018, Nr. 67 (95), p. 21–45.

Atlikti tyrimai leidžia teigti Muravjovą pirmosiomis dienomis dar turėjus vilčių katalikų hierarchinę dvasininkiją padaryti imperijos valdžios vykdomos politikos bendrininkais. Vilniaus kaip vieno iš strateginių imperijos valdžios punktų vaidmuo lėmė, kad Vilniaus vyskupijos dvasininkams ir hierarchams Muravjovas skyrė ypatingą dėmesį. Vilniaus katedros kapitula tapo viena iš Katalikų Bažnyčios institucijų, kurią naujasis generalgubernatorius sumanė pasitelkti imperijos politikos įgyvendinimo tikslu.

Sukilimo išvakarėse visos visateisių Vilniaus katedros kapitulos narių – prelatų ir kanauninkų – vietos Vilniaus vyskupijos kapituloje buvo užimtos. Kapitula į 1863 m. įžengė turėdama, kaip ir reglamentavo imperijos teisės aktai, 9 visateisius narius: 6 prelatų ir 3 kanauninkus. Jiems talkino 4 vikarai, vyskupijos kancleris (jo pareigas ėjo vienas iš vikarų) ir keletas garbės kanauninkų³⁷. Tarp jų buvo ir Petras Žilinskis, kurį garbės kanauninku 1858 m., paskutiniaisiais savo vyskupijos valdymo metais paskyrė vyskupas Žilinskis, bei jį vyskupijos ganytojo soste 1859 m. pakeitusio Krasinskio į katedros kapitulos kanauninkus iškeltieji vyskupijos dvasininkai: Antanas Nemekša ir Eduardas Tupalskis (žr. priedą). Kaip rodo įvykių eiga, pastaruosius tris garbės kanauninkus ir pasitelkė Muravjovas. Primintina, kad generalgubernatoriaus žvilgsnis į katedros kapitulą tikslingai buvo nukreiptas po to, kai iš vyskupo Krasinskio nepavykus išgauti sukilimą smerkiančio rašto, ganytojas 1863 m. birželio pradžioje buvo išstremtas³⁸, o vyskupijos valdymo pareigas laikinai teko perimti katedros kapitulos prelatui prepozitui Juozapui Baukevičiui³⁹. Pastebėtina, kad prieš apleisdamas vyskupiją Krasinskis jį paskyrė laikinai administruoti vyskupiją generalgubernatoriaus nurodymu.

³⁷ *Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Vilnensi AD MDCCCLXIII*, Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1862, p. 70–71.

³⁸ Muravjovo žodžiais, nusprendęs vyskupą išstremti „dėl pavyzdžio“, kai pastarasis nevykdė nurodymo išleisti aplinkraštį vyskupijos dvasininkams, kad šie veiktų prieš sukilimą; žr. *Pamiėtniki hr. Michala Mikolajewicza Murawiewa („Wieszatela“)*, p. 42. Vyskupas Krasinskis savo atsiminimuose glaustai aprašė ištrėmimo aplinkybes ir kelionę į tremtį; žr. Adomas Stanislovas Krasinskis, *Atsiminimai*, parengė Aldona Prašmantaitė, Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2013, p. 201–206; apie Krasinskio nuostatus sukilimo atžvilgiu žr. Aldona Prašmantaitė, „Biskup wileński Adam Stanisław Krasieński w powstaniu styczniowym – między lojalizmem a patriotyzmem“, in: *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, Olsztyn, 2006, Nr. 1 (251), p. 89–98.

³⁹ Vytautas Merkys, *Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798–1918*, Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 142–143; Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus vyskupijos katedros kapitula ir 1863 m. sukilimas“, in: *Lituanistica*, Vilnius, 2008, t. 54, Nr. 1 (73), p. 19–34.

Vos porai mėnesių praėjus nuo vyskupo Krasinskio ištrėmimo, 1863 m. rugpjūčio viduryje generalgubernatorius pranešė vidaus reikalų ministrui Piotru Valujevui apie patikimų ir vyresnybei lojalių dvasininkų paieškas ir planus iš jų sudaryti „partiją“. Ministrą informavo jau turėdamas vieną kandidatą į būsimos „partijos“ narius – katedros garbės kanauninką Nemekšą⁴⁰. Vidaus reikalų ministras Muravjovo planams neprieštaravo, jo pateikta kandidatūra taip pat abejonių nekėlė. Ministras skubiai išrūpino reikalingą imperatoriaus leidimą (nuo 1817 m. visateisių katedros kapitulos narių kandidatūras tarpininkaujant ministrui – iš pradžių dvasinių reikalų ir liaudies švietimo, po 1829 m. vidaus reikalų – tvirtindavo imperatorius), tad jau po savaitės Nemekša tapo Vilniaus katedros kapitulos prelatu, taigi visateisiu hierarchinę dvasininkiją į sąlyginai atskirą grupę jungiančios vyskupijos institucijos nariu⁴¹. Iki lapkričio pabaigos tokiu pačiu būdu katedros kapitulos prelatais buvo paskirti dar du jos garbės kanauninkai Tupalskis ir Petras Žilinskis. Apie Muravjovo iniciatyvą inkorporuoti į katedros kapitulą visateisių narių statusu imperijos valdžiai lojalius dvasininkus ir taip kapitulos dvasininkų korporaciją paversti imperijos valdžios vykdomos politikos Katalikų Bažnyčios atžvilgiu įrankiu, pirminių šaltinių analize grįsto tyrimo rezultatus esu paskelbusi atskiru straipsniu⁴², rašiusi apie tai viename iš monografijos apie Katalikų Bažnyčios vaidmenį sukilime skyrių⁴³, tad čia norėčiau tik dar kartą akcentuoti, kad visi trys generalgubernatoriaus iniciatyva į katedros kapitulos prelatus iškeltieji dvasininkai per jiems suteiktą garbės kanauninko titulą jau buvo susiję su kapitula. Likimo ironija, kad du iš jų – Nemekšą ir Tupalskį – katedros kapitulos garbės kanauninkais paskyrė vyskupas Krasinskis, kuris kaip imperijos valdžiai priešiškas ir pavojingas asmuo Muravjovo sprendimu buvo išstremtas į Rusijos gilumą. Muravjovas pasirūpino, kad visų trijų jo iniciatyva katedros prelatais tapusių dvasininkų paskyrimas būtų įteisintas kanoniškai, kas tik dar kartą patvirtina, jog imperijos valdžiai lojalių dvasininkų tikslingai ieškojo tarp tų, kurie bažnytinės vadovybės buvo vertinami ir proteguoti. Klausimas dėl išskirtinių vyskupijos ganytojo teisių skiriant garbės kanauninkus, kaip ir

⁴⁰ Vilniaus generalgubernatoriaus raštas vidaus reikalų ministrui (juodraštis), 1863-08-15, in: *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – LVIA), f. 378b/s, 1863 m., b. 827, l. 1–2.

⁴¹ Vidaus reikalų ministro raštas Vilniaus generalgubernatoriui, 1863-08-21, in: LVIA, f. 378b/s, 1863 m., b. 827, l. 3–4.

⁴² Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus vyskupijos katedros kapitula ir 1863 m. sukilimas“, p. 19–34.

⁴³ Aldona Prašmantaitė, *1863 metų sukilimas ir Katalikų Bažnyčia Lietuvoje*, p. 117–129.

šios tarnystės pagrįstumo apskritai, Muravjovui nekilo, tačiau neatmestina, kad generalgubernatoriaus veiksmai galėjo turėti įtakos rasti imperijos valdžios ligtolinės nuostatos pokyčiams dėl šios grupės dvasininkų.

Imperijos valdžios pozicijos dėl garbės kanauninkų pokyčių genezė.

Pakanti imperijos valdžios pozicija dėl vyskupų skiriamų katedrų kapitulų garbės kanauninkų pradėjo keistis septinto dešimtmečio viduryje. Formaliu pretekstu pasitarnavo Lucko-Žytomyro vyskupijos Horochivo bažnyčios vikaro Valerijaus Gromadzko atvejis. Imperijos valdžia, apkaltinusi kunigą Romos katalikų katekizmo tiesų mokius ortodoksų tikėjimą išpažįstančių tėvų vaikus ir maištingo turinio pamokslo, kuriuo kvietė imtis ginklo, pasakymu per pamaldas Horochivo bažnyčioje 1861 m. kovo mėnesį, nubaudė jį tremtimi į Omsko guberniją. Paaiškėjęs, kad vyskupas kunigą buvo paskyręs Olykos kolegiate⁴⁴ garbės kanauninku, vyskupų teisė skirti garbės kanauninkus imta kvestionuoti⁴⁵. Teigta, kad tradicija skirti garbės kanauninkus susiklosčiusi jau po Tridento Susirinkimo, tad nėra ir negali būti apibrėžta kanonų teisės. Aiškinta, kad vyskupai skirdami garbės kanauninkus remiasi tik bendra bažnytine tvarka, taip siekdami užtikrinti reikiamą dvasininkų skaičių per vyskupų atliekamas iškilmingas liturgines apeigas⁴⁶.

Lucko-Žytomyro vyskupijos vikaro atvejis imperijos valdžiai pasitarnavo kaip pretekstas peržiūrėti ir kitų vyskupijų katedrų kapitulų garbės kanauninkais paskirtųjų dvasininkų patikimumą. Patikrinus Vilniaus vyskupijos liturginį kalendorių 1867 metams, vyskupijos dvasininkijos sąrašė rasta 10 garbės kanauninkais tituluojamų dvasininkų: Juozapas Abelevičius, Juozapas Bonkovskis, Stanislovas Daunoravičius, Vladislovas Jundzilas, Henrikas Kleckis, Adomas Kozmianas, Klemensas Linkinas, Jonas Liudvikas Lunkevičius, Urbonas Rokickis, Jokūbas Šileika⁴⁷. Akivaizdu, kad 1867 m. Vilniaus vyskupijos garbės kanauninkų skaičius viršijo visateisių katedros kapitulos narių skaičių. Tąkart imperijos valdžiai dėl to

⁴⁴ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didiko Alberto Stanislovo Radvilos Olykoje XVII a. pirmoje pusėje funduotai Švč. Trejybės bažnyčiai buvo suteiktas kolegiate statusas. Radvila įsteigė prie bažnyčios kolegiate – Zamojskio akademijos filiją ir dvasinę seminariją. Kolegiate kapitula prie Švč. Trejybės bažnyčios veikė iki 1945 m.

⁴⁵ 1874 m. [?] pažyma apie kapitulų kanauninkus, in: *Rusijos valstybės istorijos archyvas* (toliau – RVIA), f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 36v–37v.

⁴⁶ *Ibid.*, l. 48v.

⁴⁷ 1867 m. [?] duomenys apie vyskupijų katedrų kapitulų garbės kanauninkus, in: RVIA f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12–17v.

klausimų nekilo, tačiau tai neliko nepastebėta. Vidaus reikalų ministerija, pasitelkusi generalgubernatorius ir gubernatorius, ėmėsi aiškintis katedros kapitulų struktūrą, taip pat ir garbės kanauninkų funkcijas bei skyrimų teisėtumą.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad du iš jų – Daunoravičius ir Šileika – buvo bausti tremties bausme kaip nepatikimi imperijos valdžiai⁴⁸. Nors kunigo Daunoravičiaus atveju kituose imperinės proveniencijos šaltiniuose duomenų apie tremtį nėra (generalgubernatoriui laidavus jis buvo perkeltas į kitą parapiją)⁴⁹. Apie tai, kad iš jų būtų ketinta atimti garbės kanauninkų titulą, nėra žinoma. Tačiau nei Daunoravičius, nei Šileika bažnytinės karjeros laiptais aukščiau garbės kanauninko titulo nepakilo.

Savo poziciją dėl garbės kanauninkų išdėstė ir tuometis Mogiliavo arkivyskupijos valdytojas Juozapas Stanevskis (Józef Staniewski), parengęs tuo klausimu raštą vidaus reikalų ministru. Metropolitas dar kartą išaiškino, kad prie kiekvienos vyskupijos katedros veikianti kapitula visų pirma yra vyskupo patariamasis organas. Prelatai ir kanauninkai turi pareigą asistuoti vyskupui per jo aukojamą liturgiją katedroje ar kitoje vyskupijos bažnyčioje. Pasak arkivyskupijos valdytojo, visateisiais katedrų kapitulų kanauninkais, kurie imperijos valdžios sprendimu po 1842 m. yra 9, skiriami ilgametę dvasinės tarnystės patirtį turintys dvasininkai. Garbus jų amžius ir turimi kiti įpareigojimai neretai tampa kliūtimi asistuoti vyskupui per liturgines pamaldas. Todėl vyskupai, remdamiesi Tridento Susirinkimo straipsniais, liturginių iškilnių metu turi teisę pasitelkti talkinti liturgijoje katedros kapitulai nepriklausančius dvasininkus, vadinamuosius koadjutorius arba garbės kanauninkus. Tačiau pastarieji katedros kapitulai nepriklauso – garbės kanauninko titulas nesuteikia jokių privilegijų, išskyrus garbę asistuoti vyskupui per liturgines pamaldas. Arkivyskupijos valdytojas patvirtino, kad garbės kanauninkų skyrimas imperijos įstatymais nereglamentuojamas – garbės kanauninko titulo suteikimas yra paliktas vyskupo kompetencijai⁵⁰. Arkivyskupo raštas, atrodo, bus tapęs akstinu aukščiausiems imperijos valdžios pareigūnams išsamiau panagrinėti vyskupijų katedrų kapitulų narių ir garbės kanauninkų nominacijos procedūros klausimus.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Aldona Prašmantaitė, *1863 metų sukilimas ir Katalikų Bažnyčia Lietuvoje*, p. 201.

⁵⁰ Mogiliavo arkivyskupijos valdytojo Józefo Maksymiliano Staniewskio raštas vidaus reikalų ministru, 1867-02-10, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 7–8v.

Imperijos valdžios mėginimai kontroliuoti garbės kanauninkų skyrimą. Imperijos valdžia per Vidaus reikalų ministeriją ir pastarajai pavaldų Kitatikių dvasinių reikalų departamentą išsiaiškino, kad ir kitų valstybių (Austrijos, Prancūzijos) vyskupijų katedrų ir kolegiatų kapitulų visateisiai nariai turi pagalbininkų – koadjutorių, kitaip vadinamų dar ir garbės kanauninkais. Teigta, kad pastaroji aplinkybė ir buvo pagrindinė priežastis toleruoti imperijos įstatymais nenumatytus garbės kanauninkus Rusijos imperatoriui pavaldžių katalikų vyskupijų katedrų kapitulose⁵¹. Imperijos institucijoms renkant duomenis apie katedrų kapitulų narius paaiškėjo, kad pateikti imperijos vyskupijose esančių garbės kanauninkų skaičių yra keblu, nes vyskupijų liturginiuose kalendoriuose informacija apie vyskupijos garbės kanauninkus ne visuomet buvo nurodoma⁵². Vidaus reikalų ministras 1876 m. balandžio mėn. kreipėsi į Vilniaus generalgubernatorių informuodamas apie imperijos poziciją imtis svarstyti klausimą, ar tikslinga ir toliau garbės kanauninkų skyrimą palikti vyskupų kompetencijai, ir teiraudamasis ką apie tai manantis generalgubernatorius bei įpareigodamas jį išsiaiškinti, ar Vilniaus vyskupijoje garbės kanauninkai yra skiriami su vietos valdžios žinia⁵³. Tuometis Vilniaus generalgubernatorius Piotras Albedinskis, pasitelkęs gubernatorių, surinko reikiamą informaciją⁵⁴ ir vidaus reikalų ministrui pranešė, kad Vilniaus vyskupai garbės kanauninkus skiria vadovaudamiesi kanonų teise. Pasak generalgubernatoriaus, garbės kanauninkų titulas nesuteikia jiems jokių privilegijų, išskyrus tai, kad per liturgines apeigas pavaduodami katedros kapitulos prelatas ir kanauninkus naudojami pastariesiems skirtomis stalėmis katedroje ir dėvi roketę bei mantoletę. Tuo tarpu Minsko vyskupijoje⁵⁵ pagal susiklosčiusią tradiciją garbės kanauninkai turėjo teisę į distinktorijų⁵⁶ – ant krūtinės grandine ar

⁵¹ Pažyma apie kanauninkus, [po 1870 m.], in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 33–41v.

⁵² Tokia informacija nebuvo paskelbta nei Vilniaus, nei Žemaičių vyskupijų 1874 m. liturginiuose kalendoriuose; žr. Romos katalikų dvasinės kolegijos rengta pažyma apie kanauninkus, [po 1874 m.], in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 54.

⁵³ Vidaus reikalų ministro raštas Vilniaus generalgubernatoriui, 1876-04-29, in: *LVIA*, f. 378 b/s, 1876 m., b. 748, l. 1–2.

⁵⁴ Gubernatoriaus raštas Vilniaus generalgubernatoriui, 1876-06-28, in: *LVIA*, f. 378 b/s, 1876 m., b. 748, l. 5–6v.

⁵⁵ Minsko vyskupija imperatoriaus 1869 m. liepos 15 d. įsaku buvo panaikinta ir prijungta prie Vilniaus; žr. Įsakas dėl Minsko Romos katalikų vyskupijos panaikinimo Nr. 47307, 1869-07-15, in: *PSZ*, rink. 2, t. 44, d. 1, p. 780, in: http://www.nlr.ru/e-res/law_r/search.php.

⁵⁶ Apie Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos distinktorijus plačiau žr. Aldona Praš-

juosta tvirtinamą ženklą, liudijantį apie priklausymą katedros kapitulai. Pasak generalgubernatoriaus, nors garbės kanauninkai katedros kapitulai nepriklauso, tačiau jau vien titulas juos išskiria iš kitų dvasininkų. Tad jie gali daryti poveikį ne tik dvasininkijai, bet ir visuomenei. Generalgubernatoriaus nuomone, garbės kanauninkai gali būti skiriami tik su pasaulietinės valdžios žinia. Tai, pasak generalgubernatoriaus, leistų garantuoti, kad į garbės kanauninkus pateks dvasininkai, šio titulo nusipelnę ne tik dėl savo tarnystės Bažnyčiai, bet ir lojalūs pasaulietinei valdžiai. Taip pat siūlė apriboti garbės kanauninkų skaičių⁵⁷.

Mažai tikėtina, kad ministras būtų sulaukęs kitokių siūlymų dėl pasaulietinės valdžios pozicijos skiriant katedrų kapitulų garbės kanauninkus. Tačiau imperijos valdžia atitinkamo turinio įsakymo, kuriuo būtų ši tarnystė uždrausta, leisti neskubėjo. Vilniaus vyskupu įšventintas Karolis Hrinevickis (Karol Hryniewicki) dar prieš atvykdamas į Vilnių pasirūpino paskirti garbės kanauninkais savo aplinkos Sankt Peterburge dvasininkus. 1883 m. gegužės 7 d. katedros kapitula gavo prieš porą dienų Sankt Peterburge rašytą Hrinevickio raštą, kuriuo pranešė, kad norėdamas užsitikrinti, jog jam per liturgines apeigas asistuoti pakankamas skaičius dvasininkų, garbės kanauninkais paskyręs Mogiliavo archidiecezinės seminarijos inspektorių Vytautą Erdmaną ir du jos profesorius – Konstantiną Majevskį ir Vincentą Sviderskį⁵⁸ (žr. priedą). Katedros kapitula, kaip ir anksčiau, vyskupijos ganytojo paskirtų garbės kanauninkų kandidatūrų nekvestionavo. Pastebėtina, kad garbės kanauninko titulas pastariesiems dvasininkams tapo pretekstu būti įtrauktiems į Vilniaus vyskupijos dvasininkijos sąrašus⁵⁹, o Majevskiui – ir užimti laisvą Vilniaus diecezinės seminarijos rektoriaus vietą. Tiesa, Hrinevickio vyskupavimo metais, Vilniaus katedros kapitulės garbės kanauninku su teise nešioti distinktorijų imperijos valdžia paskyrė

mantaitė, „Vilniaus (arki)katedros kapitulės narių insignijos: distinktorijų raidos štrichai“, in: *Lietuvos istorijos metraštis, 2015-2*, Vilnius, 2016, p. 83–108.

⁵⁷ Vilniaus generalgubernatoriaus raštas vidaus reikalų ministrui, 1876-11-12, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 62–64; rašto juodraštis in: *LVIA*, f. 378 b/s, 1876 m., b. 748, l. 10–11.

⁵⁸ Vyskupo Karolio Hrinevickio raštas Vilniaus katedros kapitulai, 1883, [nuorašas], in: *LMAVB*, f. 43, b. 269, l. 71v.

⁵⁹ *Directorium horarum canonicarum pro clero Romano-Catholico dioecesis Vilnensis in annum 1885*, Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1884, p. 1–89; *Порядок Богослужения для духовенства Виленской епархии на 1885 год*, Вильна: В типографии п.ф. Осипа Завадзкаго, 1885, p. 204, 208, 212.

vyskupijos vienuolynų vizitatorių Kazimierą Pacinką (žr. priedą). Tačiau šis atvejis norma netapo – garbės kanauninkų skyrimas ir toliau priklausė vyskupijos ganytojo kompetencijai.

Vilniaus generalgubernatorius Ivanas Kachanovas 1891 m. pabaigoje vidaus reikalų ministrui rašė, kad tiek Vilniaus, tiek Žemaičių⁶⁰ vyskupijų vyskupai skiriantys jiems pavaldžius dvasininkus garbės kanauninkais neatsiklausdami pasaulietinės valdžios pareigūnų nuomonės⁶¹. Tuo pačiu raštu priminė, kad ministerija niekaip nereagavo į jo pirmtako Vilniaus generalgubernatoriaus poste Albedinskio siūlymą garbės kanauninkais dvasininkus skirti tik su pasaulietinės valdžios žinia⁶². Kokios priežastys lėmė, kad į Albedinskio siūlymus tuomet nebuvo atsižvelgta, neaišku. Tačiau aki-vaizdu, kad jo įpėdiniui Kachanovui čia cituojamas raštas tapo pretekstu vyriausybinio lygmeniu svarstyti garbės kanauninkų klausimą.

Vidaus reikalų ministras 1891 m. gruodžio 16 d. išleido aplinkraštį, adresuotą gubernatoriams, kuriuo imperijos vietos valdžios pareigūnams nurodė garbės kanauninkus, kurie oficialiai naudojami garbės kanauninko titulu, gautu be pasaulietinės valdžios žinios, traukti baudžiamojon atsakomybėn. Gubernatoriai įpareigoti apie kiekvieną tokį atvejį pranešti Kitatiškių dvasinių reikalų departamentui⁶³. Reaguodamas į pastarąjį aplinkraštį

⁶⁰ Oficialus vyskupijos pavadinimas po 1847 m. – Telšių, arba Žemaičių, vyskupija. Imperijos valdžia vyskupiją 1840 m. be Apaštalu Sosto žinios buvo pervadinusi į Telšių (Senato įsakas, priimtas imperatoriui paliepus, Nr. 13854, 1840-10-11, in: *PSZ*, rink. 2, t. 15, in: www.nlr.ru/e-res/law_r/search.php). Istoriografijoje šis įstatymo galią turėjęs įsakas vertinamas kaip imperijos valdžios XIX a. penkto dešimtmečio pradžioje pradėtos buvusios valstybės istorinės atminties ženklų naikinimo kampanijos elementas (Vytautas Merkys, *Motiejus Valančius: Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo*, Vilnius: Mintis, 1999, p. 200; Algimantas Katilius, „Seinų seminarijos klierikai, išventinti vyskupo Motiejaus Valančiaus“, in: *Žemaičių praeitis*, Vilnius, 1998, t. 8, p. 77–78). 1847 m. tarp imperijos ir Apaštalu Sosto pasirašius konkordatą, atsirado dviguba pavadinimo versija – Telšių arba Žemaičių vyskupija (*Акты и грамоты о устройстве и управлении Римско-Католической Церкви в Империи Российской и Царстве Польском*, [Санкт Петербург]: В типографии Второго отделения собственной Его Императорского Величества Канцеларии, 1849); imperijoje dvigubas vyskupijos pavadinimas įteisintas 1848 m. lapkričio 29 d. imperatoriaus įsaku Nr. 22766, in: *PSZ*, rink. 2-as, t. 23, 1849 m.). Bažnytinės proveniencijos dokumentuose ir toliau dažniau vartotas istorinis vyskupijos pavadinimas. Šiame tekste apsispręsta vartoti istorinį pavadinimą.

⁶¹ Vilniaus generalgubernatoriaus raštas vidaus reikalų ministrui, 1891-11-04, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 71–72v.

⁶² *Ibid.*

⁶³ Vidaus reikalų ministro aplinkraštis [spaudinys] gubernatoriams, 1891-12-16, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 76.

Kachanovas suabejojo dėl jo praktinio įgyvendinimo. Pasak generalgubernatoriaus, tokiu atveju reikėtų visų pirma bausti garbės kanauninko titulą dvasininkui suteikusį vyskupą. Buvo įsitikinęs, kad imperijos vietos valdžios pareigūnams teismams pateikus duomenis dėl neteisėto garbės kanauninko titulo suteikimo ir jo naudojimo, pastarieji susidursiantys su sunkumais. Reikalo sėkmės vardan generalgubernatorius siūlė pačiam ministrui informuoti apie priimtą sprendimą dėl garbės kanauninkų Vilniaus ir Žemaičių vyskupus⁶⁴. Vidaus reikalų ministras, atrodo, tąkart įsiklausė į generalgubernatoriaus nuomonę ir išleido atitinkamo turinio nurodymą religinius reikalus tvarkančioms imperijos institucijoms. Romos katalikų dvasinė kolegija, remdamasi ministro nurodymu, jau 1892 m. sausio 17 d. informavo vyskupijų ganytojus apie vidaus reikalų ministro sprendimą neleisti jiems pavaldiems vyskupijos dvasininkams naudotis garbės kanauninko titulu ir juolab nešioti visateisiams katedros kapitulos nariams priklausančius skiriamuosius ženklus, jeigu jų kandidatūrų nepatvirtino pasaulietinė valdžia⁶⁵. Tad 1892 m. Rusijos imperijos teritorijoje buvusių katalikų vyskupijų garbės kanauninkų raidos istorijoje vertintini kaip vienas iš lūžio taškų. Buvo akivaizdu, kad vyskupai netenka teisės priimti sprendimus dėl kanauninkų titulo suteikimo. Tiesa, vyskupijų hierarchai dar mėgino padėti taisyti. Vilniaus vyskupas, reaguodamas į cituotąjį 1892 m. Kolegijos raštą, po kelių mėnesių pranešė, kad išleidęs potvarkį, kuriame savo vyskupijos dvasininkams, turintiems garbės kanauninko titulą, nurodė oficialiuose raštuose jo nenaudoti. Atsakydamas dėl skiriamųjų ženklų – distinktorijaus – rašė, kad Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos garbės kanauninkai jo niekada ir nenešiojo⁶⁶. Žemaičių vyskupas Mečislovas Paliulionis buvo dar konkretesnis – pranešė nurodęs garbės kanauninko titulą turintiems dvasininkams nenaudoti jo korespondencijoje su pasaulietine valdžia ir nenešioti distinktorijų oficialiuose susitikimuose, kur dalyvauja pasaulietinės valdžios atstovai⁶⁷. Vidaus reikalų ministro reakcijos į tokius Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų ganytojų raštus neteko ilgai laukti – 1893 m.

⁶⁴ Vilniaus generalgubernatoriaus raštas vidaus reikalų ministrui, 1891-12-31, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 83–84.

⁶⁵ Romos katalikų dvasinės kolegijos raštas vidaus reikalų ministrui, 1892-01-17, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 86.

⁶⁶ Vilniaus vyskupo raštas Kitatikių dvasinių reikalų departamentui, 1892-06-03, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 106.

⁶⁷ Žemaičių vyskupo raštas Kitatikių dvasinių reikalų departamentui, 1892-11-06, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 107.

pradžioje Vilniaus generalgubernatoriui nurodyta garbės kanauninkus, kurie naudojami šiuo titulu be imperijos aukščiausios valdžios leidimo, bausti pagal galiojančius imperijos įstatymus⁶⁸. Šaltinių informacija apie tai, kaip pastarasis ministro nurodymas taikytas praktiškai, yra perdėm fragmentiška, tačiau Žemaičių vyskupijoje būta dvasininkų, apkaltintų neteisėtu distinktorijų nešiojimu⁶⁹. Turint omenyje, kad Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos garbės kanauninkai distinktorijų nešiojimo tradicijos neturėjo, galimas dalykas, kad kaltinimų išvengė. Šaltiniuose duomenų apie kaltinimus ar bausmes imperijos aukščiausios valdžios nustatytas taisykles pažeidusiems Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos garbės kanauninkams kol kas nerasta.

Pastebėtina, kad beveik tuo pačiu metu, kai imperijos valdžia apribojusi vyskupų teisę spręsti dėl garbės kanauninkų titulo suteikimo, garbės kanonikato klausimą svarstė ir Apaštalu Sostas. Užsienio reikalų ministras 1894 m. kovo 16 d. persiuntė vidaus reikalų ministrui iš Aleksandro Izvolskio, prie Apaštalu Sosto reziduojančio Rusijos imperijos atstovo, gautą popiežiaus Leono XIII 1894 m. sausio 29 d. paskelbtos brevės kopiją dėl katedros kapitulos, kaip patariamiosios vyskupo institucijos, formavimo tvarkos, tarp jų ir garbės kanauninkų skyrimo⁷⁰. Breve atkreiptas dėmesys į Visuotinėje Bažnyčioje išryškėjusias tendencijas, ypač tarp jaunų dvasininkų, siekti katedros kapitulos narystės tik dėl garbės, bet nesiejant jos su tarnystės pareiga, į didėjančią skaičių dvasininkų, siekiančių tapti kitos vyskupijos katedrų kanauninkais. Pasaulietinės valdžios pozicija skiriant katedrų/kolegijų kapitulų narius nekomentuojama, akcentuojant, kad už katedrų/kolegijų kapitulų formavimą yra atsakingi vyskupijų ganytojai. Garbės kanauninkų skyrimas nėra išimtis. Pažymima, kad pastarieji visateisių kanauninkų privilegijomis gali naudotis, kaip ir insignijas nešioti, tik savo vyskupijos ribose.

Komentuodamas popiežiaus brevę Izvolskis rašė, kad ji neturi jokios politinės reikšmės, tačiau užkerta kelią piktnaudžiavimams. Taip pat pra-

⁶⁸ Vidaus reikalų ministro raštas Vilniaus generalgubernatoriui, 1893-02-02, [juodraštis], in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 110.

⁶⁹ Vilniaus generalgubernatoriaus raštas Kitatikių dvasinių reikalų departamentui, 1894-01-04, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 112.

⁷⁰ Leono XIII 1894 m. sausio 29 d. brevė *Ad perpetuam rei memoriam* buvo paskelbta laikraštyje *L'Observatore Romano* (1894-03-08). Aleksandro Izvolskio Rusijos imperijos Užsienio reikalų ministerijai atsiųsta Apaštalu Sosto oficiozo iškarpa su brevės tekstu, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 118; brevės vertimas į rusų kalbą: *Ibid.*, l. 119–122v.

nešė, kad Apaštalu Sosto sekretoriatas išsiuntinėjo ją visų vyskupijų ganytojams, tačiau nuo jos siuntimo Rusijos imperijoje esančioms katalikų vyskupijų vyskupams kol kas susilaiko. Informavo atkreipęs imperijos agento prie Apaštalu Sosto A. Salviatti (?) dėmesį į šį dokumentą ir tikisi, kad jis parūpinsiąs reikiamą egzempliorių skaičių Kitatikių dvasinių reikalų departamentui⁷¹. Paašškėjo, kad Salviatti galimybių gauti brevės tekstą neturi, tad Kitatikių dvasinių reikalų departamentui išsiuntė 18 laikraščio *L'Observatore Romano*, kurio 1894 m. numeryje buvo publikuota brevė, egzempliorių⁷². Turint omenyje, kad breve dar kartą įteisinta vyskupų prerogatyva skiriant tiek katedrų kapitulų visateisius, tiek garbės narius, mažai tikėtina, kad ši Apaštalu Sosto oficiozo numerį su brevės tekstu Departamentas bus persiuntęs vyskupams.

XX a. pirmame dešimtmetyje imperijos valdžia vėl grįžo prie vyskupijų katedrų/kolegijų kapitulų narių skyrimo tvarkos klausimo. Rusijos imperijos III Valstybės Dūma 1909 m. spalio 20 d. posėdyje pateikė vyriausybei tvirtinti projektą dėl garbės kanauninkų⁷³. Vyskupijų ganytojams buvo palikta tik kandidatų siūlymo teisė. Galutinio sprendimo priėmimas, kaip ir dėl visateisių kanauninkų, buvo deleguotas vidaus reikalų ministrui. Tad Vidaus reikalų ministerija tapo institucija, nuo kurios priklausė personalinė katalikų vyskupijų katedrų/kolegijų kapitulų sudėtis. Neaišku, ar naujoji tvarka dėl garbės kanauninkų personalijų tvirtinimo kaip nors palietė Vilniaus vyskupiją. Pagal šiuo metu turimus duomenis, 1895 m. miręs vyskupas Audzevičius buvo paskutinis vyskupijos ganytojas, kuriam valdant Vilniaus katedros kapitula buvo papildyta garbės kanauninkais.

Išvados. Garbės kanauninko titulu įvardyta tarnystė XIX a. viduryje Vilniaus vyskupijos katedros kapituloje atsirado vyskupo Vaclovo Žilinskio iniciatyva. Remiantis dabartiniame temos tyrimo etape turimais duomenimis, manytina, kad Vilniaus vyskupijos atvejis buvo pritaikytas ir kitose imperijos katalikų vyskupijų katedrų kapitulose. Pretekstas tam – imperijos valdžios sprendimu 1842 m. buvo sumažintas visateisių katedros kapitulos narių skaičius. Garbės kanauninkai turėjo pareigą padėti visateisiams na-

⁷¹ Izmailovskio pranešimas, 1894-03-08 (20), in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 117.

⁷² Rusijos imperijos agento prie Apaštalu Sosto A. Salviatti (?) raštas Kitatikių dvasinių reikalų departamento direktoriui Aleksandriui Mosolovui, 1894-05-22 (06-03), in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 124–125v.

⁷³ Rusijos imperijos III Valstybės Dūmos trečiosios sesijos posėdžio protokolai, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 197–198.

riams, kad būtų deramai užtikrintas kanonų teisės reglamentuotas katedros kapitulos funkcionavimas. Kandidatui į garbės kanauninkus kelti Bažnyčiai atsidavusio, uoliai ligšiolines savo tarnystės pareigas ėjusio kunigo reikalavimai. Kandidatūrų atrankos kriterijai nebuvo išsamiau apibrėžti.

Vyskupijos ganytojas buvo laisvas pasirinkti kandidatą ir nuspręsti, kada jį skirti. Ši teisė nekvestionuota iki septinto dešimtmečio vidurio. Vieni metu skiriamų kandidatų skaičius nebuvo nustatytas. Atlikta analizė leidžia teigti, kad Vilniaus vyskupijoje dažna praktika buvo skirti garbės kanauninkais iš karto keletą dvasininkų. Per 1849–1895 m. laikotarpį Vilniaus katedros kapitulą papildė 75 garbės kanauninkai.

Atskiro struktūrinio padalinio katedros kapitulos viduje garbės kanauninkai nesudarė. Visateisiams katedros kapitulos nariams – kanauninkams ir prelatams – savo teisine padėtimi garbės kanauninkai neprilygo. Atlyginimo taip pat negaudavo. Akivaizdu, kad katedros kapitulos garbės kanauninko pareigos tarp dvasininkų buvo vertintos visų pirma kaip išskirtinumo iš kitų ženklas ir karjeros galimybė. Dalis garbės kanauninkų vėliau tapo visateisiais katedros kapitulos nariais ir sparčiai kilo bažnytinės karjeros laiptais (Aleksandras Beresnevičius, Simonas Kozlovskis).

Sprendimą dėl kiekvienos visateisio katedros kapitulos nario personalijos priimdavo imperatorius, tarpininkaujant vidaus reikalų ministrui (nuo 1832 m.). Tad vyskupijos ganytojo teisė savarankiškai spręsti dėl garbės kanauninkų kandidatūrų sudarė prielaidas išvengti imperijos valdžios diktato, formuojant katedros kapitulos narių korpusą. Tačiau ar tokia tvarka pasiteisino Vilniaus katedros kapitulos atveju – diskutuotina. Atliktas tyrimas rodo, kad trys katedros garbės kanauninkais vyskupų paskirtieji dvasininkai (Antanas Nemekša, Eduardas Tupalskis, Petras Žilinskis), prasidejus 1863 m. sukilimui, imperijos vietos valdžios buvo pasitelkti imperijos politikos vykdymui. Katedros kapitula, kaip aukštosios dvasininkijos korporacija, imperijos valdžios įrankiu netapo, tačiau minėtais dvasininkais imperijos valdžia sėkmingai manipuliavo.

Imperijos valdžios siekiai kontroliuoti patį garbės kanauninkų skyrimo procesą pradėjo stiprėti XIX a. septinto dešimtmečio viduryje ir vertintini kaip dalis prieš Katalikų Bažnyčią po 1863 m. sukilimo numalšinimo suintensyvėjusių imperijos valdžios represijų. Garbės kanauninkų tarnystė nebuvo kvestionuota, tačiau siekta apriboti vyskupo teisę juos skirti. Turimi šaltinių duomenys perša prielaidą, kad garbės kanauninkų skyrimo tvarka su visateisių narių skyrimo procedūra imperijoje buvo suvienodinta XX a. pirmame dešimtmetyje. Vyskupijos ganytojo teisė skirti vyskupijų kated-

rų kapitulų garbės kanauninkus buvo deleguota aukščiausiai imperijos valdžiai. Sprendimą dėl katalikų katedrų kapitulų personalinės sudėties, neišskiriant ir garbės kanauninkų, priimdavo ortodoksų tikėjimą išpažįsiantis imperatorius.

Akcentuotina, kad Vilniaus vyskupai ir administratoriai teisę dvasininkus skirti garbės kanauninkais išlaikė iki XIX a. paskutinio dešimtmečio vidurio. Vyskupas Antanas Audzevičius buvo paskutinis Vilniaus vyskupas (1889–1895), kurio nurodymu katedros kapitula pasipildė garbės kanauninkų titulą turinčiais dvasininkais. Ar garbės kanauninkų skyrimo tradicija į Vilniaus vyskupijos katedros kapitulą buvo nutraukta dėl imperijos valdžios sprendimo perimti jų skyrimo procedūrą, dabartiniame temos tyrimo etape atsakyti neįmanu.

HONORARY CANONS OF THE CATHEDRAL CHAPTER OF VILNIUS DIOCESE IN THE NINETEENTH CENTURY: FEATURES OF DEVELOPMENT AND PERSONAL COMPOSITION

Summary

In the cathedral chapter of Vilnius diocese, the service of the honorary canon was initiated in the nineteenth century by Bishop Vaclovas Žilinskis (Wacław Żyliński, 1848–1856). The example of the diocese of Vilnius also applied in other Catholic diocesan chapters of the Russian Empire. It was prompted by the 1842 decision of the imperial authorities to reduce the number of full members of the cathedral chapter. The duty of honorary canons was to assist the full members of the cathedral chapter, canons and prelates, in performing their duties as defined in canon law. The candidates for these duties had to satisfy requirements laid down for a priest dedicated to the Catholic Church and assiduous in the duties of his ministry.

The pastor of the diocese was free to choose the candidate and to decide when to appoint him. This privilege was not questioned until the mid-1860s. There were no regulations regarding the number of candidates appointed at one time. The analysis conducted in the course of research suggests that the practice of appointing several clergymen as honorary canons at a time was frequent in the diocese of Vilnius. Between 1849 and 1895, 75 honorary canons joined Vilnius cathedral chapter.

Honorary canons did not form a separate structural subdivision within the cathedral chapter, nor did they have the status of the member of the cathedral

chapter. They did not receive a salary. However, the duties of the honorary canon provided the opportunity of forging an ecclesiastical career. Some of the nineteenth-century honorary canons of the cathedral chapter of Vilnius diocese later became full members of the cathedral chapter or high-standing church hierarchs, for example, Bishop Aleksandras Beresnevičius (Aleksander Beresiewicz) or Archbishop Simonas Kozlovskis (Szymon Kozłowski).

The right of the bishop to make independent decisions concerning the candidates to honorary canons created premises for avoiding the dictate of the imperial authorities in forming the corps of the members of the cathedral chapter. It is debatable, though, whether such a procedure justified itself in the case of Vilnius cathedral chapter. The investigation shows that the local imperial authorities engaged three clergymen appointed as honorary canons – Antanas Nemekša (Antoni Nemeksza), Eduardas Tupalskis (Edward Tupalski), and Petras Žilinskis (Piotr Żyliński) – to pursue imperial policy during the uprising of 1863.

The aspirations of the Russian imperial authorities to control the very process of appointing honorary canons started gaining impetus in the mid-1860s. The ministry of the honorary canons was not questioned, but attempts were made to restrict the bishop's right to appoint them. Available sources strongly suggest that the procedure of the appointment of honorary canons and that of the appointment of full members of the cathedral chapter were brought to uniformity in the first decade of the twentieth century. The right of the bishop to appoint honorary canons of cathedral chapters was delegated to the highest imperial powers. The Russian emperor, an Orthodox believer himself, would decide on the personal composition of Catholic cathedral chapters, including honorary canons.

It should be noted that the bishops and administrators of Vilnius retained their right to appoint clergymen as honorary canons until the mid-1890s. Bishop Antanas Audzevičius (Antoni Audziewicz, 1889–1895) was the last pastor of Vilnius diocese under whose instruction new honorary canons joined the cathedral chapter. In the current stage of research, it is impossible to provide an answer to the question whether the tradition of appointing honorary canons to Vilnius diocese cathedral chapter was disrupted by the decision of the Russian imperial authorities to take over the procedure of their appointment.

Priedas

VILNIAUS VYSKUPIJOS KATEDROS KAPITULOS
GARBĖS KANAUNINKAI XIX A.

Eil. nr.	Asmenvardis, pagrindinės jo formos šaltiniuose	Pareigybė/ tarnystė nominuojant į garbės kanauninkus	Data	Šaltiniai	Pastabos
1	Abelevičius Juozapas (Abelewicz Josephus/Józef, Абелевич Иосиф)	Valkavisko kleb., dekanas	1865 [?]	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12v-14; Directorium 1866, Vilnae 1865, p. 161	
2	Antanavičius Klaudijus (Антонович Клавдий)	Ikaznės kleb.	1889	Directorium 1890, Vilnae 1889, p. 111	
3	Baika Karolis (Bajko Karol, Байко Карл)	Vilniaus diecezinės seminarijos prof., vyskupo kapelionas	1891-05-03	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 72; J. K., d. 3, p. 528; Directorium 1892, Vilnae 1891, p. 115.	
4	Beresnevičius Aleksandras (Bereśniewicz Alexander)	1854 m. perkeltas į Vilniaus vyskupiją (buvęs Žemaičių vyskupijos diecezinės seminarijos rektorius)	1854-02-11	LMAVB f. 43, b. 268, l. 76-76v; J. K., d. 3, p. 504	1860-1865 Romos katalikų dvasinės akademijos Sankt Peterburge rektorius; Žemaičių vyskupijos admin. (1875-1883); Kujavijos-Kalyšo vysk. (1883-1902)
5	Blaguševičius Mykolas (Благушевский Михаил)	Drujos admin., Dysnos dekanas	1889	Directorium 1890, Vilnae 1889, p. 112	

6	Bonkovskis Juozapas (Bokowski, Bąkowski Josephus/Józef, Бонковский Иосиф)	Balstogės kleb., dekanas	1866 [?]	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12v–13; Ordo divini officii 1867, Vilnae 1866, p. 128	
7	Charkevičius Ignotas (Charkiewicz Ignacy)	Vilniaus katedros vikaras, Senųjų Trakų kleb.	1855-10-27	J. K., d. 3, p. 499	
8	Daniševskis Antanas (Данишевский Антони)	Vilniaus Šv. Dvasios kleb.	1889	Directorium 1890, Vilnae 1889, p. 116	
9	Daukša Juozapas (Дaukша Иосиф)	Vilniaus Šv. Rapolo kleb.	1889	Directorium 1890, Vilnae 1889, p. 116	
10	Daubaras Antanas (Довбор Антоний)	Nevodnicos kleb.	1888	Directorium 1888, Vilnae 1887, p. 170	
11	Daunoravičius Stanislovas (Downarowicz Stanisław)	Trakų admin., dekanas	1858 [?]	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12v–13; J. K., d. 3, p. 504; Ordo divini officii 1867, Vilnae 1866, p. 132	Apkaltintas priešišku imperijos valdžiai ir ištremtas į Orenburgo gub. (RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12v–13). Kitų šaltinių duomenimis – laiduojant generalgubernatoriui buvo perkeltas admin. į Giedraičius
12	Eimontas Konstantas (Эймонт Константы)	1890 m. – Vilniaus Išganytojo Kalno kleb.	1889	Directorium 1890, Vilnae 1889, p. 129	
13	Erdmanas Vytautas (Erdman Witold, Эрдман Витолд)	Mogiliavo arkivyskupijos seminarijos inspektorius	1883-04-25	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 71v; J. K., d. 3, p. 523; Directorium 1885, Vilnae 1884, p. 212	

14	Fronckevičius Viktoras (Frąckiewicz Wiktor)	Aušros vartų kleb.	1886	Directorium 1887, Vilnae 1886, p. 193; J. K., d. 3, p. 528	1890 m. birželio 13 d. kaip garbės kanauninkas dalyvavo vysk. A. P. Audzevičiaus inauguracijos išskilmėje
15	Gavronskis Povilas (Gawroński Paweł)	Minsko Labdarybės draugijos koplyčios kapelionas, Minsko gimnazijos katechetas	1881-03-26	LMAVB f. 43, b. 269, l. 40v–41v; J. K., d. 3, p. 522	
16	Gimžauskas Silvestras (Gimzewski Sylwester, Гимжевский Сильвестр)	Valkininkų kleb., Merkinės dekanas	1891-07-03	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 72; J. K., d. 3, p. 528; Directorium 1892, Vilnae 1891, p. 119	
17	Gintautas Aleksandras (Gintowt Alexander)	Gardino dekanas	1869-06-02	LMAVB f. 43, b. 268, l. 300–300v; J. K., d. 3, p. 517	
18	Hanusovičius Jonas (Hanusowicz Jan, Ганусович Иоанн)	Vilniaus I gimnazijos ir realinės m-klos kapelionas	1891-05-03	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 72; J. K., d. 3, p. 528; Directorium 1892, Vilnae 1891, p. 119	
19	Harasimovičius/Gerasimovičius (Harasimowicz) Motiejus (Maciej)	Vilniaus diecezinės seminarijos rektorius	1873-12-22	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 2–3; J. K., d. 3, p. 519	
20	Hiteris Feliksas (Hitter Felix, Гиттер Феликс)	Senujų Trakų admin.	1883-01-15	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 66–67; J. K., d. 3, p. 523	
21	Hodeckis Hugonas (Hodecki Hugon, Годецкий Гугон)	Sorokų kleb.	1888	Directorium 1889, Vilnae 1888, p. 203	

22	Jakubovskis Justinas (Jakubowski Justyn)	Vilniaus Šv. Dvasios kleb., Bajorų instituto kapelionas	1849-02-09	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 21; J. K., d. 3, p. 490	
23	Jasevičius Sikstas (Jasiewicz Syxtus)	Vilniaus diecezinės seminarijos kapelionas; konsistorijos asesorius	1859-10-26	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 196v– 197; J. K., d. 3, p. 506	
24	Jelenevskis Eustachijus (Jeleniewski Eustachy/ Еленевский)	Žiez marių admin., Trakų dekanatas	1891-07-03	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 72; Directorium 1892, Vilnae 1891, p. 121; J. K., d. 3, p. 528	Baustas 100 rb bauda už parapijiečių agitavimą iškilmingai sutikti vysk., 1891 m. rugpjūčio mėn. vizitavusį Trakų dekanato parapijas (RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 72v)
25	Jogėla Kazimieras (Jagiełło Kazimierz)	Vilniaus katedros vikaras, diecezinės seminarijos ekonomas	1873-12-22	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 2–3v; J. K., d. 3, p. 519	
26	Jundzilas Vladislovas (Jundziłł Władysław)	Vilniaus gimnazijos kapelionas	1862-02-16	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12v–13; LMAVB, f. 43, b. 267, l. 190; J. K., d. 3, p. 509; Directorium 1866, Vilnae 1865, p. 170	
27	Karolevičius Jokūbas (Karolewicz Jakób)	Katedros kapitulos vicekustodas	1859-10-26	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 196v–197; J. K., d. 3, p. 506	Mirė 1864 m. liepos 15 d. (J. K., d. 3, p. 514)
28	Kleckis Henrikas (Klecki Henryk)	Vilniaus diecezinės seminarijos prof.	1862-05-07	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12v–13; LMAVB, f. 43, b. 267, l. 193v; J. K., d. 3, p. 510	

29	Klikovičius Juozapas (Кликович Иосиф)	Verkių klebonas, Vilniaus (užmiesčio) dekanas	1889	Directorium 1890, Vilnae 1889, p. 119	
30	Kličinskis Vincentas (Kluczyński Wincenty)	Vilniaus diecezinės seminarijos prof.	1881-04-10	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 42v–43v; J. K., d. 3, p. 522	Seminarijoje skaitė dogminės ir moralinės teologijos kursą (Directorium 1882, p. 133)
31	Krukovskis Juozapas (Krukowski Józef)	Vyskupijos kancleris	1849-02-09	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 21; J. K., d. 3, p. 490	
32	Korsakas Henrikas (Henryk Korsak)	Induros kleb.	1893-06-05	J. K., d. 3, p. 529	
33	Kozlovskis Mikalojus (Kozłowski Mikołaj)	Švenčionių dekanas	1858-03-09	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 156v–157; J. K., d. 3, p. 503	
34	Kozlovskis Simonas (Kozłowski Szymon)	Vilniaus diecezinės seminarijos rektorius	1852 [?]	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 43; J. K., d. 3, p. 493	Katedros kapitulos 1852 m. balandžio 1 d. posėdyje minimas kaip kanauninkas koadjutorius [garbės kanauninkas] (LMAVB, f. 43, b. 268, l. 43)
35	Kozmianas Adomas (Kozmian/ Kozmian Adam)	Aleksandrijos korpuso kapelionas	1862-02-16	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12v–13; LMAVB, f. 43, b. 267, l. 190; J. K., d. 3, p. 509	
36	Kulieša Jonas (Kulesza Jan/ Joan)	Šv. Rapolo kleb.; vyskupijos konsistorijos asesorius	1871-12-31	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 313v–314; J. K., d. 3, p. 518	
37	Kurčevskis Jonas (Kurczewski Jan, Курчевский Иоанн)	Šv. Jokūbo ir Pilypo kleb.	1891-05-03	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 72; Directorium 1892, Vilnae 1891, p. 124; J. K., d. 3, p. 528	

38	Labokas Jonas (Łabok Jan)	Gelvonų kleb., Vilniaus diecezinės seminarijos prof. [?]	1891-05-03	Directorium 1892, Vilnae 1891, p. 124; J. K., d. 3, p. 528	
39	Linkinas Klemensas (Linkin Klemens)	Verkių kleb., Vilniaus m. vicedekanas	1866-12-29	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12v-13; LMAVB, f. 43, b. 268, l. 283- 283v; J. K., d. 3, p. 517	
40	Lipnickis Augustinas (Lipnicki Augustyn)	Vilniaus diecezinės seminarijos prof., nuo 1852 balan- džio mėn. – katedros ceremon- meisteris	1852 [?]	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 44 (cerem.); J. K., d. 3, p. 504	
41	Lodzia Konstantinas (Łodzia Konstanty/ Лодзь Константин)	Pivašiūnų kleb.	1891-07-03	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 72; Directorium 1892, Vilnae 1891, p. 125; J. K., d. 3, p. 528	
42	Lojka Adomas (Лойко Адам)	Sudervės admin.	1889	Directorium 1890, Vilnae 1889, p. 121	
43	Lunkevičius Jonas Liudvikas (Łunkiewicz Jan Ludwik)	vyskupijos vienuolynų vizitatorius	1862-03-19	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12v-13; LMAVB, f. 43, b. 267, l. 190v; J. K., d. 3, p. 509; Directorium 1866, Vilnae 1865, p. 175	
44	Lupeika Viktorinas (Łupejko Wiktoryn)	Širvintų kleb., Giedraičių dekanas	1881-01-19	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 38v-39v; J. K., d. 3, p. 522	
45	Majevskis Vincas (Маевский Викентий)	Romos katalikų prieglaudos Sankt Peterburge kapelionas	1884 [?]	Directorium 1885, Vilnae 1884, p. 204	Mogiliavo arkikatedros garbės ka- nauninkas (Di- rectorium 1885, Vilnae 1884, p. 204)

46	Majevskis Juozapas (Majewski Józef/Маевский Иосиф)	Druskininkų kapelionas, Gardino dekanas	1884 [?]	Directorium 1885, Vilnae 1884, p. 204	
47	Majevskis Konstantinas (Majewski Konstany/ Маевский КОНСТАНТИН)	Mogiliavo arkivyskupijos seminarijos prof.; nuo 1884 m. rudens – Vilniaus diecezinės seminarijos rektorius	1883-04-25	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 71v; J. K., d. 3, p. 523; Directorium 1885, Vilnae 1884, p. 204; Directorium 1887, Vilnae 1886, p. 187	
48	Menue Jonas (Menue/Menué Jan)	Vilniaus Lukiškių kleb.	1849-02-09	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 21; J. K., p. 490	
49	Nemekša Antanas (Niemeksza Antoni)	Buvęs Romos katalikų dvasinės akademijos prof.	1861-02-05	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 215–216; J. K., d. 3, p. 508	
50	Noniewicz Anzelm (Ноневич Анзелм)	Jiezno kleb.	1891-07-03	RVIA f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 72	Išventintas 1836 m. (Directorium 1907, Vilnae 1906, p. 215)
51	Olševskis Antanas (Olszewski Antoni, Ольшевски АНТОНИЙ)	Vyšnevo kleb.	1882-07-02	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 58v–59v; J. K., d. 3, p. 523	
52	Pacinka Kazimieras (Pacynko Kazimierz, Пацынко Казимир)	vyskupijos vienuolynų vizitatorius	1886 [?]	Directorium 1887, Vilnae 1886, p. 189; J. K., d. 3, p. 530	
53	Piotrovskis Adolfas (Пиотровский Адольф)	Nevodnicos kleb.	1886 [?]	Directorium 1887, Vilnae 1886, p. 189	
54	Račkovskis Steponas (Рачковски Стефан)	Vilniaus diecezinės seminarijos prof.	1891 [?]	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 72; Directorium 1892, Vilnae 1891, p. 128	

55	Rajuncas Juozapas (Rajuniec Józef)	Dysnos kleb., dekanas	1858-03-09	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 156v–157; J. K., d. 3, p. 503	
56	Rokickis Urbonas (Rokicki Urban)	Vilniaus diecezinės seminarijos prof.	1857-06-12	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12v–14; J. K., d. 3, p. 502	Po 1863 m. sausio mėn. – Mogiliavo arkivyskupo sekretorius (LMAVB, f. 43, b. 267, l. 200–201)
57	Senkevičius Juozapas (Sienkiewicz Józef)	Lydos kleb., dekanas	1892-08-28	J. K., d. 3, p. 529	
58	Slominskis Adomas (Сломинский Адам)	Knyšino kleb.	1887	Directorium 1888, Vilnae 1887, p. 179	
59	Sviderskis Vincentas (Świderski Wincenty, Свидерский Викентий)	Mogiliavo arkivyskupijos seminarijos prof.	1883-04-25	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 71v; J. K., d. 3, p. 523	
60	Šileika Jokūbas (Szytejko Jakób)	Vilniaus Šv. Dvasios kleb.	1852 [?]	RVIA, f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12v–14; J. K., d. 3, p. 504; Directorium 1866, Vilnae 1865, p. 186	
61	Šimkevičius Benediktas (Шимкевич Бенедикт)	Dysnos kleb., dekanas	1886	Directorium 1887, Vilnae 1886, p. 194	
62	Šulcas Ambraziejus (Szulc Ambrozy, Шульц Амврозий)	Šv. Rapolo kleb. [?]; 1892 m. – Vilniaus Šv. Onos kleb.	1891-05-03	Directorium 1892, Vilnae 1891, p. 133; J. K., d. 3, p. 528	
63	Tupalskis Eduardas (Tupalski Edward)	Vilniaus katedros vikaras	1863-01-29	LMAVB, f. 43, b. 267, l. 201–201v; J. K., d. 3, p. 511	
64	Valickis Petras (Walicki Piotr, Валицкий Петр)	Valkavisko kleb., dekanas	1886	Directorium 1887, Vilnae 1886, p. 180	

65	Valteris Jonas (Walter Jan, Вальтер Иоанн)	Sokulkos kleb., dekanas	1882-12-04	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 64–64v; J. K., d. 3, p. 523	
66	Vaškevičius Aleksandras (Waszkiewicz Alexander)	Katedros kapitulos vicekusto- das, vikaras, vyskupijos konsistorijos asesorius	1872-10-31	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 322–323; J. K., d. 3, p. 519	
67	Važinskis Aleksandras (Ważyński Alexander)	Ašmenos kleb.	1854-12-07	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 89; J. K., d. 3, p. 497	
68	Venckovičius Kletas (Węcłowicz Klet)	Vilniaus diecezinės sem. proku- ratorius [t. y. administ- ratorius]	1854-02-11	LMAVB, f. 43, b. 267, l. 177v– 178; f. 43, b. 268, l. 76–76v; J. K., d. 3, p. 495	
69	Veriga Augus- tinas (Weryha Augustyn, Вериго Августин)	Vilniaus katedros nuodėm- klausys	1882-05-03	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 53v–54v; J. K., d. 3, p. 523	
70	Vrublevskis Aleksandras (Wróblewski Alexander)	Vilniaus Šv. Jono kleb., vyskupijos vienuolynų vizitatorius	1849-02-09	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 21; J. K., d. 3, p. 490	
71	Urbanavičius Vincentas (Urbanowicz Wincenty, Урбанович Викентий)	perkeltas iš Varšuvos arkivysku- pijos	1883-01-15	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 65–66; J. K., d. 3, p. 523; Directorium 1892, Vilnae 1891, p. 131	
72	Zaleskis Kazimieras (Zaleski Kazimierz)	Aušros vartų kleb.	1849-02-09	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 21; J. K., d. 3, p. 490; Directorium 1866, Vilnae 1865, p. 189	
73	Zdanovičius Liudvikas (Zdanowicz Ludwik)	Vilniaus diecezinės seminarijos prof.	1849-02-09	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 21; J. K., d. 3, p. 490	1859–1883 – visateisis kanau- ninkas, nuo 1883 – prelatas; Vilniaus vys- kupijos admin. (1885–1890, 1895–1897)

74	Zverovičius Steponas (Zwierowicz/Żwierowicz Stepan/Stefan)	Vilniaus diecezinės seminarijos inspektorius	1878-12-15	LMAVB, f. 43, b. 269, l. 29–30; J. K., d. 3, p. 521	
75	Žilinskas Petras (Żyliński Piotr)	Radaškonių kleb., dekanas	1858-03-09	LMAVB, f. 43, b. 268, l. 156v–157; J. K., d. 3, p. 503	1863 m. gruodžio 24 d. paskirtas Vilniaus katedros kapitulos prelatu (LMAVB, f. 43, b. 267, l. 202v)

Lentelės santrumpos

LMAVB – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

RVIA – Rusijos valstybės istorijos archyvas

Directorium [metai] – Vilniaus vyskupijos liturginis kalendorius žinynas [metai]

Ordo divini officii [metai] – Vilniaus vyskupijos liturginis kalendorius žinynas [metai]

J. K., d. 3 – [Jan Kurczewski], *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, opracował X. Jan Kurczewski, cz. 3, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego, 1916

admin. – administratorius

kleb. – klebonas

prof. – profesorius

vysk. – vyskupas

ap. – fondo apyrašas

b. – byla, archyvinio fondo saugojimo vienetas

f. – fondas archyve ar bibliotekos rankraštyne

Lentelės šaltiniai

Katedros kapitulos posėdžių protokolai, in: *LMAVB*, f. 43, b. 267–269; Vilniaus generalgubernatoriaus raštas vidaus reikalų ministrui, 1891-11-04, in: *RVIA* f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 71–72v; Duomenys apie garbės kanauninkus, [1867], in: *RVIA* f. 821, ap. 125, b. 3034, l. 12–17; Vilniaus vyskupijos liturginiuose kalendoriuose-žinynuose skelbti vyskupijos dvasininkų sąrašai: *Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Vilnensi AD MDCCCLXIII*, Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1862; *Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Vilnensi AD 1866*, Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1865; *Directorium horarum canonicarum pro clero Romano-Catholico dioecesis Vilnensis in annum 1885*, Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1884, p. 1–89; *Порядок Богослужения для духовенства Виленской епархии на 1885 год*, Вильна: В типографии п.ф. Осипа Завадзкаго, 1885, p. 91–274; *Directorium horarum canonicarum et missarum pro clero Romano-Catholico dioecesis*

Vilnensis in annum 1887, Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1886; *Порядок Богослужения для духовенства Виленской епархии на 1887 год*, Вильна: в типографии Осипа Завадзкаго, 1886, p. 73–206; *Directorium horarum canonicarum et missarum pro clero Romano-Catholico dioecesis Vilnensis in Annum Dni bissextilem 1888*, Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1887; *Порядок Богослужения для духовенства Виленской епархии на 1888 високосный год*, Вильна: в типографии Осипа Завадзкаго, 1887, p. 59–196; *Directorium horarum canonicarum pro clero Romano-Catholico dioecesis Vilnensis in AD 1889*, Vilnae: Typis A. H. Syrkin, 1888; *Directorium horarum canonicarum et missarum pro clero Romano-Catholico dioecesis Vilnensis in Annum Domini 1890*, Vilnae: Typis M. R. Romm, 1889; *Порядок Богослужения для духовенства Виленской епархии на 1890 год*, Вильна: Типография М. Р. Ромма, 1889, p. 1–140; *Directorium horarum canonicarum pro dioecesi Vilnensi in AD bissextilem MDCCCX-CII*, Vilnae: Typis A. G. Syrkin, 1891; *Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Vilnensi in Annum Domini communem MCMVII*. *Церковный Римско-Католический указатель Святой Литургии и священнических молитв Виленской епархии на 1907 год*, Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, [1906]; *Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi a clero dioecesis Vilnensis pro AD 1867*, Vilnae: Typis A. H. Kirkor, 1866; [Jan Kurczewski], *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, opracował X. Jan Kurczewski, cz. 3: *Strzeszczenie aktów kapituły wileńskiej*, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego, 1916.

